3

MEDICA

De

MORBO MALO,

ſive de PESTE.

DISPUTATIONIS vicem INAUGURALIS,

Aſpirante Rocho vero J. CHRISTO,

De Sententia

Χαριεςάτȣ Ordinis Medicorum,

Sub præſidio

Viri Clariſſimi & Experientiſſimi

Dn. JOANNIS MICHAELIS,

Philoſophiæ & Medicinæ Doctoris, Phyſiologicésque Profeſſoris Publ. & inferioris Princip. Collegii Collegiati longè digniſſimi,

Pro conſeqvenda poteſtate in Arte Medica aſſumend. Privilegia & honores Doctorales, vulgò dictâ

LICENTIA,

In Porticu Tiliarum ad Pliſn-Eliſtrum,

Idibus Septembr. Ærâ ∞ *IↃCXXXIIX.*

P. P.

M. ANDREAS RIVINUS, Saxo-Halenſis, Co. P. Cæſ. & Prof. P. artis Poëticæ, Medicæ autem Baccalaureus, & prædicti Collegii Princip. pariter, ut & Communitatis Philoſophicæ Collega.

Duplicat

LIPSIÆ

Typis Gregorii Ritzſchii.

VIRIS

Magnificis, Ampliſſimis & Prudentiſſimis

REIP. LIPSIENSIS CONSULIBUS

Dn. CHRISTIANO Eulenaw/

p. t. REGENTI.

Dn. LEONHARDO Schwendendörf-fern/ Sereniſſimi Saxoniæ ELECTORIS CONSILIARIO Nobiliſſimo,

Scabinatûs item Electoralis Aſſeſſori Primario:

Utrique Ædium & ærariorum Sacrorum,

Huic quidem ad D. Nicolai,

Illi vero ad D. Thomæ

Ephoro fideliſſo.

Dominis ſuis Patronis merito jure ſuſpiciendis

Hæc Inauguralis Diſputatio

Obſervantiæ E.

D. D. D. Conſecrataque eſto ab authore

AN. RIVINO, P.P.

BRITISH MUSEUM
SALE DUPLICATE
1787

I. N. S. T. A.

ΠΡΟΘΕΩΡΙ'Α ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ'.

MEdicorum Theorematum Singulum atq; univerſim omne Theorema inprimis verum eſſe debet: Secundò utile: tertiò actis fundamentis conſentiens. Qvorum ſi deſit unum, ne Theorema quidem dici meretur. CL. GALENUS.

§.1. Qvod pro-primi ſeu præcedanei Theorematis vicem, & aliorum, quæ ex arte Medica nunc molior, Theorematum cynoſuram quaſi, aut Lydium lapidem eſſe volui, è *Criticorum non minus, quàm Medicorum* (ſi *Caſaubono in Athenæum* & *Heinſio Orat.* 3. *pro Biblioth.* fides eſt,) *Principe.* §.2. Hic autem propoſitione illa axiomaticâ *librum de opt. ſecta ad Thraſyb.* auſpicatus, eam telam ita detexuit, ut tribus his judicandi rationibus tres in Medicina ſectas celebriores Rat. Emp. & Meth. quàm commodiſſimè examinari poſſe præclarè iverit demonſtratum; quicquid de authoritate hujus libri *Comes Montanus adv. Eraſtum*, qui à noſtris ſtat partibus, ſcribat. §.3. Et *verum* quidem æſtimari docuit *Galenus* ex Orationis cum rebus, vel ſenſui evidentibus, vel obſcuris concordiâ; *utile* verò ad finem artis referri, vitæ ſc. commodum, & ad poſſe comprehendi; atque hujusmodi Theorematum apprehenſionem non convenire vulgaribus (ΙΔΙΩΤΑΙΣ) eſſe communem, ſed artificibus propriam: *cohærens* denique judicari conſecutione, ſi cum aliis artis principiis, veluti multi ſubditi ſub uno principe ſolent, conſociari valeat, ita ut poſito eo, aliud neceſſariò ponatur, & ſublato uno aliud auferatur. §.4. Ubi profecto *Coi Magiſtri Enarratorem perpetuum* ante oculos habuiſſe crediderim *principium libri de flatibus f.* 295. Quo loco *Hippocrates* Medicam artem ξυνὸν ἀγαθὸν καὶ τοῖσι μὲν Ι'ΔΙΩΤΟΙΣΙ, καὶ τοῖσι μεταχειριζομένοισιν eſſe ſtatuit; cujus quidem hi laborioſam adipiſcerentur κτῆσιν, illi autem fructuoſam aliquam χρῆσιν: utpote cum ejus Artis vilia nôſſe difficile ſit, ſeria verò & utilia facile; atque hæc Idiotis ſimul contingant, illa autem Medicis ſaltem, quod mentis, non corporis opera exiſtant. §.5. Nam & ex Rationalium mente *Galenus* Methodicos, Senſui perſpicua conferentium eſſe indicativa putantes, *ibidem* confutat, quod ita à vulgaribus (*idiotis*) Senſui nota quoque percipientibus nihil differant. Cùm artis principia uti vulgo ignota ſunt, ita ignota eſſe deberent: quæ ſi nota eſſent, ea tradi nihil attineret. §.6. Hic tamen ſciendum, quod nec omnium omninò rerum cum ignariſſimis gnaros ſcitatus ſit *Galenus* Idiotas, qui quantum hi ad ſimplices intemperies, facilesque affectus pellendos *duce naturâ* valerent, & ubi *ſcientia venerabilior*, ejusque profeſſor Medicus requireretur, exemplis jucundis deduxit c. 1. *lib.* 5. *de medic. ſimpl. fac. & lib.* 7. *c. de fumaria.* Item *lib.* 6. *Epidem. com.* 1. *t.* 29 apud vulgus pariter & χαριέντας plerosque obtinuiſſe quoddam ait principium, febrem cordis eſſe calorem p.n. auctum Ubi IDIOTIS GRATIOSOS ſ. Medicos oppoſuit, ab auxiliari medicinâ ſic olim appellatos, quod hæc morbo periclitantibus maternâ *gratiâ* ſemper adſiſtat, *ut in Archiatrorum Comitiva Epiſt.* 19. *l.* . *Principis nomine Caſſiodorus gratioſè declaravit.* §.7. Iſto etiam pacto diu antè *Coum Oraculum* ſæpiculè, ut *lib. ſtatim de Arte f.* 4 & *lib. de paſſion. f.* 516.

item

item *lib. de rat. vict. in morb. ac. f.* 384. *& pluribus paſſim locis*, quomodo Δημόται καὶ Ἰδιῶται ἀνεπιστήμονες ab artis hujus & ſcientiæ veræ filiis Medicis differunt; quidq; illi circa morbos judicarent, ſcirent ac facerent, explanavit. §. 8. Quæ namque Græcorum communiter omnium connata q.ſ. fuit conſvetudo, ut quoſcunq; reliquos populos præ ſe *Barbaros* reputârint; ea peculiariter propria Aſclepiadarum erat, ut omnes non-medicos, vel populares ſaltem & φαύλους Medicos ſub *Idiotarum* nomine genuinis, κομψοῖς *Ariſtot.* βελτίοις καὶ δεινοτάτοις *Plat.* καὶ ἔργῳ ἰητροῖς opponerent, iſtis ut profanis, prius quàm ὀργίοισιν ἐπιστήμης initiati eſſent, ſacra medicinæ denudare nefas arbitrantes. *Ceu Lex Hippocratica expreſſè ita ſancivit.* § 9. Pariter ut paucis abhinc retrò ſeculis omnes alii, qui non ſacri alicujus ordinis κλῆρον allegare poterant, *Laici* ſalutabantur, & à *Clericorum* beneficiis ac privilegiis longiùs arcebantur. §. 10. Quæ pleraq; omnia quanquam alibi à me ex parte tacta doctaq; ſint in anteceſſum, quia tamen minùs ſunt gregaria aut popularia, ea vel mei quoq; causâ *ex ipſis artis ſummis Dictatoribus* h. l. uberiùs præfari & inculcare volui, ut occaſio juxtim reiteratæ in hâc materiâ diſputationis, ſub alio tamen formali ritè pernoſcatur. §. 11. Nactus nimirum fueram (ultra naturalem propenſionem, induſtriam & locum accommodatum) παιδομαθίην haud vulgarem, ut ad Medicinæ comparandam fertilitatem nihil magnopere niſi tempus & ſtudium continuatum *ex Agricultura Legali Hippocratica* quondam viderer deſiderare. § 12. Hæc autem ſociorum partim perturbatorum, partim inconſtantium contagio præmaturè & in ipſa herba deficiebant; ut ſatiùs ducerem cathedris aſſidere declamantium & philoſophantium, quàm angulis ægrotantium; quorum commerciô, ſi non corpus, ſaltem animus affligeretur, cùm ex aliorum calamitatibus dolor medicis proprius concilietur. *Ut rectè iterum Hipp. loc. cit.* περὶ φυσῶν. Sufficere itaque mihi tum credidi, ſi non omnis planè ſcientia, quamvis auguſtior & venerabilior illa denegaretur. §. 13. Sed cùm longo tempore pòſt *Socraticum illud è Platone*, quo impenſe ſemper fui delectatus, hauſiſſem, *III. de Rep.* Ἰατροὶ δεινότατοι ἂν γένοιντο, εἰ ἐκ παίδων ἀρξάμενοι πρὸς τῷ μανθάνειν τὴν τέχνην, ὡς πλείστοις τε καὶ πονηροτάτοις σώμασιν ὁμιλήσειαν καὶ αὐτοὶ ΠΑΣΑΣ ΝΟΣΟΥΣ κάμοιεν, καὶ εἶεν μὴ πάνυ ὑγιεινοὶ φύσει. Exindè ſanè animum ſtudiumq; reſumpſi, ut ipſa Medicorum adyta paulò perveſtigarem intentiùs, qvò vel omni morborum genere laboraturo mihimet, non modo laborare viſo, poſt Deum haud penitus deeſſem. §. 14. Quo nomine peſtili hoc tempore fœtum gemellum de peſtilentiâ concepi, alterum quidem ut Idiota adhuc è Philologorum ſcriniis, & ferè ſaltem nominalem; alterum autem ut Medicinæ Sacris primâ Laureâ jam initiatus, è Medicorum ſacrariis & myrotheciis, magis (ſi ita loqui fas ſit) realem. §. 15. Ne illi perpetuo nobis occlament de nominibus: quibus *cum Scalig. com. de inſomn. p.* 63. reſpondemus, etiam pecudibus res notas eſſe, atq; aſinis; ſolius autem hominis intereſſe rectè loqui: cum ſit inſtrumentum maximum rationis oratio, cujus pravitate ingenia diſtorqueantur. §. 16. Illos autem carceres ingreſſus ſum bono cum DEO, Ducibus præcipuè novæ pariter & veteris artis Anteſignanis nominatiſſimis. Quò ita *verum utile &* ὁμόψηφον ſectarer, modò, quod opto & DEUM ideo veneror, usque-quaque aſſectarer.

THEO-

THEOREMA I. DE DEFINITIONE.

Ἐστὶ δὲ δισσὰ ἔθνεα πυρετῶν, ὁ μὲν κοινὸς ἅπασι καλεόμενος ΛΟΙΜΟΣ· ὁ δὲ διὰ πονηρὴν δίαιταν ἰδίην τοῖσι πονηρῶς διαιτεομένοισι γινόμενος. Ἀμφοτέρων δὲ τουτέων αἴτιος ὁ Ἀὴρ. Et ſtatim: ὁκόταν μὲν οὖν ὁ ἀὴρ τοιούτεοισι (νοσεροῖσι) πληθῇ ΜΙΑΣΜΑΣΙ, ἃ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει πολέμιά ἐστιν, ἄνθρωποι τότε νοσέουσιν. ὅταν δὲ ἑτέρῳ τινὶ, ἔθνει ζώων ὁ ἀὴρ ἀνάρμοστος ᾖ, τὸ νόσημα κεῖνα νοσέουσιν. αἱ μὲν οὖν δημόσιαι οὖσαι τῶν νούσων, εἴρηνται &c. ibidem, οἱ μὲν οὖν πυρετοὶ διὰ τοῦτο, ὡς ἔφην, γίνονται καὶ τὰ μετὰ τῶν πυρετῶν ἀλγήματα καὶ νοσήματα. HIPPOCR.

SUMMARIUM.

Hippocratis encomium, ei liber de flatibus vindicatur: exinde Definitio peſtis eruitur, & membratim examinatur. An peſtis ſemper cum febre? an Epidemia ſit, ſi unus ſaltem & alter ea corripiatur? An aër ſemper & quomodo peſtis cauſa? an ſit idem vehiculum? quale ſeminium? quis fomes? &c.

Ἔκθεσις.

§ 1. Multi fuêre ex veteribus, qui peſtis rationem explicare & poſteris tradere tentârunt: ſed unum *Hippocratem* in eo genere omnes alios excelluiſſe inter Medicos conſtat, non modo *in iis, quos Epidemimicos inſcripſit, libris*, verùm etiam alibi & præſertim in illo volumine, ubi περὶ φυσῶν ſive *de Spiritibus* diſertiſſimè tractat. §. 2. Quod cùm ab *Erotiano, Galeno, Greg. Nazianz. Stobæo & aliis fide dignũ ſcriptoribus* ut Hippocraticum citetur, quin magnæ apud Medicos exiſtimationis; tanquam *Hippocratis* doctrinâ plenum, eſſe debeat, nemi-nem negaturum ſperat *elegantiſſimus Medicorũ Italorum Hieron. Mercurialis lib. 3. var. lect. cap. 6.* Cui etiam contra Anteceſſorem ſuum in Schola Taurinenſi *Franc. Valeriolam* ſubſcripſit *Horatius Augenius lib. 4. Epiſt. & conſult. Med. f 461 tom. 1. ut & Anutius Voëſius in Notis adhunc lib.* §. 3. In quo *Divini Senis divino loco* Morbi mali (ita enim Peſtem indigitari *ab Hippocrate in Epiſt. & ab aliis alibi* diximus) Definitio latet Medica, quam talem indè ad verbum extruimus. §. 4. *Peſtilentia eſt febris omnibus communis ſeu epidemia, acutiſſima, ſeminiis ſpiritualibus, naturæ humanæ peculiariter & occultè adverſis ac venenatis*

contagioſa, & pernicioſiſſima; varioſq; dolores & omnis generis morbos atq; Symptomata inducens. §. 5. Quæ ipſa definitio ſi cui paulò videatur eſſe prolixior, is Medicam eſſe ſciat, *juxta doctrinam Galeni 4. de different: pulſ. 2.* ubi *dicente Mercuriali* qſ. lege quadam præcepit, tyrones longis definitionibus & deſcriptionibus eſſe docendos. §. 6. Atque hæc non pugnat cum alterâ alibi allatâ deſcriptione, niſi quod *lues* genus ſit latius, *febris* propius: morbum enim generatim eſſe quilibet ſcit Idiota, ſed in ſpecie qualis ſit, non niſi Medicus. §. 7. Quemadmodum nec alia ratione ij nobis adverſantur, qui peſtem *morbum communem* eſſe volunt; utpote cum *juxta noſtrum textum Hippocrat.* ſit ὁ πυρετὸς κοινότατον νόσημα, ὃ πᾶσι ἐφεδρεύει τοῖσιν ἄλλοισιν νοσήμασι, μάλιστα δὲ φλεγμονῇ. §. 8. Cum quo facit *Galenus lib. 1. aph. com. 3.* §. propter inflammationes aut febres, quæ ſemper comitantur morbos acutos, *& lib. 7. aphor. 1.* §. 9. Qvamobrem & iſtud in definitione appoſitum eſt attributum, quod ſit *acutiſſimus*, vel exquiſitè peracutus, qualis ſemper eſt cum febre, *ſecundum Galenum 3. de diffic. reſpir. c. 9. & lib. 3. de dieb. decret. ca. 13. & Hippocrat. in lib. de vict. acut. com. 1. text. 8. item 1. Epid. Sect. 3. text. 3.* §. 10. Quorſum etiam ſpectat iſtud adjunctū, dum morbus *contagioſus* dicitur, qualis non eſt ſine putredine excellente, quam juxta cor conſiſtentem neceſſariò ſequitur febris. *Unzer. l. 1. de peſt. c. 10.* prout febris eſt morbus cordis, hoc autem viſcus nobiliſſimum vitæque officinam præcipuè impetit putredo contagioſa, ſeu venenata. Benè igitur *Galenus* & univerſaliter collegit, omnes peſtiferas febres originem à putredine ducere *l. 1. de diff. febr. c. 5.* Hinc cùm uniuscujusque morbi peſtilentis comes ſit maligna & pernicioſa febris ex ea contagione profecta, quæ inſpiratu cor primùm attingat, jure debent omnes hoc GENERE peſtilentis Febris cenſeri, *verba ponderoſa ſunt Fernelij de febr. l. 4. c. 18.*

§. 11. Ita namq; videmus comparatū, uti Peſtilentiæ virus aëri inſperſum, cùm vitæ noſtræ firmiſſimū propugnaculum, Senſuum centrū illud, aranei inſtar, omnes muniorū telas è meditullio moderans, & ſingulis juſto ſuccurſu proſpiciens, atq; adeò primum corporis humani mobile, undè omnes actionum vitalium agitantur Sphæræ, COR dico, vel admotis manifeſtâ hoſtilitate putredinis machinis, vel ex inſidiis & actis veluti cæcarum qualitatum cuniculis invadere ſtatuerit & oppugnare, tum quidem per narium follē incendium malignū inſpiratione nunc exſuſcitet, ſpirabile viſcus pulmonem nonnunquam adoriens, cordis culcitram illam & ventilabrum; nunc verò perſpirationis ſingulari ſtratagemate per venarum & arteriarum oſcula, veluti portulas quasdam abſtruſas, intrò ſubiens, ſpiritus animæ & corporis

appa-

apparitores, triariosqve auſcultatores ex improviſo opprimat; humores quoqve plerumque igne qſ. Græco de ſubito ſuccendat,& ſolidam naturæ humanæ arcem penitus evertat atqve ſolo exæquet,mirâ ſemper ſtrage,& à calvo ad calvum contagiosâ internecione.

§. 12. A qua contage quoque fluit,quod febris fiat *Epidemia*, vel ut noſter habet δημόσια, quæ per initia non erat talis, niſi potentiâ ſaltem: contagioſa enim eſt & pernicioſa,ſed nondum popularis. *Rodericus Fonſeca 49. conſult.* Itaque accidens popularitatis naturæ peſtis prorſus eſt extrinſecum. Nam ſi vel unus ſaltem in civitate morbo,in quo peſtilentiæ eſſentia eſt, corripiatur, eum peſtilente febre non negandum eſt laborare, quamvis ea nondum actu Epidemia, ſeu popularis ſit, ſed poteſtatem ſaltem habeat ſe in populum paſſim diffundendi.*ut rectè cenſuit Euſtachius Rudius l. 3. pract. c. 30.* §. 13. Qui & *ipſe lib. de febr. cap. 20.* febris peſtilentis eſſentiam putredinem eſſe dicit rei venenatæ,cor inſigniter lædentis. §. 14. Quin conſpiratio qſ. recentiorum ferè quorumvis medicorum cum veteribus hîc deprehenditur,peſtilentiæ febrem à putredinis malignæ & profundæ excellente atque inexplicabili gradu provenire; nec peſtem ſine febri eſſe. §. 15. Nam præter *Horat. Augen. lib. cit. 4. Epiſt. 1. tom. 1. Fracaſtor. l. 2. de morb. cont. c. 3. Anton. Portus lib. de peſte c. 3. Jordanus tract. 1. de peſtis phænom. c. 4. Marcellus Capra, Alex. Maſſaria, Fernel. l. cit.* item *Petrus Paulus Pereda & Johannes Paſchalius Hiſpani,Gualther Bruele, Crato Epiſt. Med. 133. Felix Plater l. de febr. 1. c. 10. Nic. Maſſa de febr. peſt. c. 1. 2. & 3. Minderer de peſt. c. 5. Rondelet. de curand. febr. pag. 803. & 805. & Guilielmus de Saliceto Placentinus de febrib. c. 26. Cæſalpinus* quoque γεωμετρικῶς docuit febrem peſtiferam ſolâ putredinis malignitate,non loco à cæteris differre. *vide quoq; Scherb. theſ. Med. p. 143.*

§. 16. Qui *vir acutiſſimus* tamen cum aliis nos non moveat,qui febrim peſtilentem non tàm genus peſtilentiæ,quàm ſpeciem ejusdem eſſe contendunt;cum & ipſi fateantur eſſe eam principem & frequentiſſimam,adeoque peſtilentiam plerùmque eſſe febrim. §. 17. Adduntq; ſi peſtis adhuc ſit privata, eam potius *cum Galeno 3. præſag. pulſ. c. 4. & 3. Epid. ſ. 3. c. 57.* febrem eſſe peſtilentem ſine peſte; quæ ſi publica exiſtat,tum veram eſſe peſtilentiam: quemadmodum ſi unus in repub. ſeditiosè ſe gerat,qui tamen nullos complices & gregales nactus fuerit,non dici poſſe ſeditionem,ſed civem quidē ſeditioſum,ſine tamen ſeditione. §. 18. Ubi & hoc obiter animadvertendum, *Da-*

videm

videm Cruſium in Theatri Hermetico-Hippocrat. l.1. c. 22. non habuiſſe, cur novitatem hujusmodi partitionis peſtilentiæ qs. à ſe effictam usque adeò defendiſſet; cùm, præter *Mart. Ruland. tract. de lue Hung. c. 8. quæſt. 3.* alij quoq; Cæſarei Medici, *Cratonis* ſc. authoritas *conſil. 275 & Scherb. l. cit.* atq; etiam *Sennerti* diviſionem hanc peſtis in privatã & publicam per ſe non impugnantis *l. 4. c. 3. de febrib.* ei ſuccurrere debuiſſet.

§. 19. Quod verò & alias ſpecies ſubjacere peſtilentiæ dicunt, anginas, dyſenterias, pleuritides, hepatitides, phrenitides, colicas etjam *apud Aëtium*, exulcerationes item pulmonum & expuitiones ſanguinis peſtilentes &c. Hæc omnia non tàm ſunt ſpecies morbi, quàm ejusdem ex parte ſymptomata, quorum aliquot interdum concurrunt; *de quibus ſuo loco dicetur.* §. 20. Adde quod ijsdem utraque manu largiamur peſtem non ſemper eſſe certũ quendam morbum & ejusdem ideæ, ſed omnem morbum eam poſſe fieri, modò has duas proprias notas induerit, ut ſit & communis & ſimul plerisque exitioſus. *juxta Galen. com. 3. in 3. Epid. aph. 20.* Nam & hujusmodi febris communis omnium aliorum morborum præcipuè inflammationis comes eſt. *Per textum noſtrum Hippocraticum antea quoq; cit.* §. 21. A quocunque igitur morbo incipiat peſtis (cùm & *in Atticâ Thucydidis atq; Venetâ Mercurialis tract. de peſte c. 13.* quilibet morbus in peſtem degenerârit) certum eſt malignitate præſente ſemper peti cor per naturam veneni, illudque conſequenter febricitare. §. 22. Undè autem & quomodo hæc corruptio vel infectio contingat, non minùs eloquenter, quàm appoſitè *Sapientiſſimus Senex noſter* expreſſit, omnium morborum aliquam communem dari originem tradens, nempe Aërem, prout ille vel copioſior, vel potior, vel cumulatior, atque morboſis inquinamentis & contagiis infectus corpus ingrediatur. *Mercuriali interprete loc. cit. lect. var.* Nam cùm omnia præter ignem putreſiant, putrefactio autem ſit ab humido, jam aër non per ſe ut igni plenus putrefit, ſed prout eſt rarus, admittit omnes peregrinas qualitates, & ad putrefactionem proclivis eſt, ceu patet in peſtilentiis, *teſtimonio Cæſ. Scalig. ex LX. §. 3.* §. 23. Ut rectè *Philoni* λοιμὸς ἀὴρ θάνατος effectivè fuerit appellatus. Quod vel in triplici peſtilentiarum diverſimodè ortarum genere maxima ſemper vis & authoritas aëri eſt adſcribenda; non tantùm cum cœli ipſius halitus ob varia inquinamenta reipſa putridi inſpirantur, & à ventis quoque ſalubribus hinc illinc

impor-

importantur; vel(2)idem aër alterutrâ ſaltem intemperie diuturniore, nec tempeſtivâ; corporibus humanis vi putrefaciendi peſtifer factus eſt; verùm etiam (3) ſi corruptelæ victus idem aër, licet puriſſimus, ſuperveniat, vel frigidior, ſpiramenta cutis obſtruendo, vel calidior, pravos & vitioſos & ad putreſcendum paratos ſuccos facilimè in malignam putredinem præcipitando. *Subtiliſſimo Scherbio ſuffragante theſ. med. p. 146. 47. 48.* §. 24. Quod ipſum quoq; *è textu Hippocrat.* conſtat. Nam ſi & alterum febris genus, non commune, ſed σποραδικὸν, proprium iis, qui malâ vivendi conſvetudine utuntur, originem quoque ſuam ab aëre trahat; eò minus *ex ſententiâ Hippocratis* peſtis ex malâ victûs ratione generabitur, tanquam morbus communis, qui non niſi à causâ communiſſimâ exurgere queat, qualis non eſt victus, cujus apud alios alia ſit ratio, *uti demonſtrârunt Donatus ab Altomari, & Hor. Augen.* §. 25. Et quamvis *Avenzoar*, ex Arabum claſſe diſputator ſubtiliſſimus, *in Theizir lib. & tract. 3. c. 1.* triplicem febrium peſtilentium proventum ex corruptione aëris, malitiâ & putrefactione aquæ, aut etiam ex corruptione ciborum afferat: attamen *c. 2.* deſcenſu in puteum aquarum putreſcentium, Syncopen attractione aëris corrupti fieri probat; neque tàm ſubitò hominem defectu victûs, quàm anhelitûs, moriri: cùm cibus & potus ſit nutrimentum corporis, aër autem ſpiritûs vitalis. §. 26. Quod ſi tamen victus quoque pravus communis, plerumque ſqualore infectus, uti in obſidionibus diuturnioribus, in caſtris, annonæ caritate, infectione fontium detur; tùm *cum Galeno in l. 2. de nat. hum. t. 3.* & communes morbos, pandemios ſimplices & febres peſtilentes indè oriri poſſe concedimus *cum J. Aſſuero Ampſingio de morb. diff. part. 1. th. 198. & Laur. Jouberto de peſte c. 5.* ita tamen, ut adhuc ad Epidemiam conſtituendam primas aëri deferamus. §. 27. Qui partim manifeſtè peſtilentiales putredines modo dicto perficiat, atque vitio ἀφορμὴν quantumvis exiguam, vel per ſe brevem, (*ut placuit Galeno de diff. febr. l. 1. c. 4.*) ad morbum tamen concitandum haud ita levem ſubminiſtret; partim etiam occultè è corporibus jam infectis conceptas, ſibíque facilè communicatas, morbidas excretiones hinc indè diffundat, & per totas regiones diſſeminet. §. 28. Qualia μιάσματα *Hippocrates h. l.* ut & alibi ὑστέρας ἀποκρίσεις καὶ ἀποῤῥοίας conceſſit, quas *Alexander* vocavit λοιμικὰς, *Ariſtoteles* πνεῦμα φαῦλον καὶ βαρὺ, *Lucre-*

tius Epicurum initatus ſemina, *Democritus* atomos, *alii* ſeminium, recrementum, effluvium, inquinamentum. V. *Mercurialis & Scherb. l cit.* Præclarê quoque *Joſephus Struthius Poſnanienſis* hanc *Hieron. Fracaſt.* ſententiam non novam, nec *Epicureorum* figmenta interpolantem, ſed veterem & *Galeni* dogmatibus, *in de differ. febrium, ut & Hippocr. l. 2. de natura human.* congruam defendit contra *J. Bapt. Montanum in metaphraſi quartæ partis lib. 1. Avicennæ.* §. 29. Horum ipſorum inquinamentorum, vel è corporibus infectis effluviorum contagioſorum vehiculum quoq; primarium eſt Aër, tam in contage ſimplice & immediata Contactûs, quàm mediata per Fomitem & ad diſtans. De prima & ultima ſpecie nemini dubium oborietur, de media tamen alii aliter pronunciant, qui fomitem non minùs, quàm aërem volunt eſſe vehiculum. §. 30. At illi ſcire debebant, fomitem non minus atq; alias contagionum ſpecies maximè aëre, vel ſpiritu ad ſuccenſionem indigere, qui ſpiratione ſenſibili & inſenſibili venenum promoveat & affricet: itaq; aër eſſet vehiculi illius vehiculum. §. 31. Nec interim negamus, fomitem hujusmodi dari in corporibus contagio excipiendo, retinendo & transmittendo vel communicando aptis natis; qualia ſunt non inanimata ſaltem, victum & amictum attinentia, ſed & animata, hæcq; non tàm exteriora brutorū, quàm interiora quoque hominum, in quibus quod ſeminarium aliquandiu latitare valeat, *poſt Marſ. Ficinum. Nicol. Florent. Joan. Bapt. Montan. Andr. Gallum. Trid. Th. Eraſtum. Octav. Roboretum. Joſ. Quercet. Evangeliſt. Quatrammum. Felic. Plater. & D. Sennertum* duabus diſquiſitionibus apertè deduxit *Joachimus Olhafius Dantiſc. & Franc. Valleriola l. 3. loc com. c. 18. Talentonius quoq; l. 4. rer. abſcond. c. 14.* § 32. Illud deniquè circa contagionem è veritatis Hippocratico puteo eſt hauriendum tenendumque, quod ſimilis diſpoſitio ſubjecti recipientis agenti per mutuum reſponſum accommodata præſupponatur. Nam in habentibus Symbolum, facilis eſt tranſitus *juxta Ariſtotelem.* Nec ulla cauſarum ſine patientis aptitudine agere poteſt: alioqui ex æquo omnes afficerentur ab eadem causâ. *Gal. de diff. feb. l. 1. c. 4.* Quæ cauſa eſt, cur non omnibus animantibus, ſed generi cuidam ipſorum accidant hi morbi. Quia *ut eſt in textu præſenti Hippocr.* differt corpus à corpore, & natura à natura, nutrimentum à nutrimento; non enim omnib9 generibus animantium eadem ſunt commoda, aut incommoda,

da, ſed alia aliis conveniunt. *V. quoq; Galenus l. 1. de diff. febr c. 4. & Quercet in peſtis alexic. p. 34.* §. 33. Nam ex morborum peſtilentium differentia & corporum εὐπαθείᾳ, ſimul etiam inter ſe analogia effe-ctuum incredibilis naſcitur varietas, ut peſtilentia nunc bobus infeſta ſit, nunc equis, nunc ovibus, nunc porcis, nunc aliis, ita inter ipſos homines, nunc pueri abripiantur, (*Variolas enim peſtem puerorum nominat Avicenna*) nunc ſangvinei & nitidiſſimi quique: nunc omne genus, ut vix tertia pars reliqua maneat. *Phil. Scherbius loc. cit.*

§. 34. *Perniciosum* quoque in definitione adjectum, *è loco Hippocratico*, vi vocabuli Hellenici: λοιμὸν enim vel λοιμώδης omnes eos vocant, qui exitioſi. Nam *Galenus* ſcriptum reliquit *in Epidem.* Peſtes appellant omnes homines pravos, ſciuntque exitiales morbos eſſe, & etiam ad Deos ſæpè referunt de curatione eorum conſulentes. *Rondelet. de curand. febr. p. 805.* §. 35. Quo ipſo nobis ſuppeditatur occaſio ad alia tranſeundi, & nos excuſandi, quod non cauſas illas peſtis efficientes, tàm ſiccè intellectas, ſimplices & nudas ponere, atq; adeò omnia ad manifeſtas elementorum deducere voluerimus qualitates, quibus, qui univerſa metiuntur, elementares ſunt ipſi ſanè, nec quicquam aliud, niſi elementa. *Ut Scal. loquitur Exercitatione 345. §. 9. Et de Inſomniis ad Hippocratem p. 127.* §. 36. Quæ igitur ad generationem peſtis reliqua ſunt, & quomodo illa inquinamenta putrida, peculiariter τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει πολέμια καὶ ἀὴρ ἀνάρμοστος ſit *juxta Theorema hoc primum Hippocraticum, ex ipſo Galeno* enarrare ſatagentes ſubjicimus aliud

THEOREMA II.
DE CAUSSIS SPECIATIM.

Ἐλλιπῆ τὴν ἴασιν ἔγραψε τῶν κοινῶν νοσημάτων, ὅταν ὑπὸ τοῦ περιέχοντος γίγνηται. Πολλάκις μὲν γὰρ ἀναθυμιάσεις τινὲς ἐξ ἑλῶν, ἢ λιμνῶν, ἢ τελμάτων, ἢ γῆς τοιαύτης αἰτίαι γίγνονται τῶν τοιούτων νοσημάτων· ἔστι δ' ὅτε μόνη τῶν ὡρῶν ἡ κρᾶσις. Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν ἀναθυμιάσεων, ἸΔΙΟΤΗΤΙ μᾶλλον ὅλης τῆς οὐσίας, οὐχ ἁπλῶ ΠΟΙΟΤΗΤΙ λυμαινομένων τοῖς σώμασιν. ὀρθῶς ἔγραψε τὴν θεραπείαν, εἰς διττοὺς ἀνάγων σκοπούς· ἀμοιβήν τε τοῦ χωρίου, καὶ χρείαν ὀλίγης τῆς εἰσπνοῆς. ὑπὸ δὲ τῶν ἀπὸ ποιότητος βλαπτομένων οὐ μόνον ἡ θεραπεία τῶν γεγονότων ἤδη νοσημάτων, ἀλλὰ καὶ ἡ προφυλακὴ τοῦ μηδ' ὅλως συστῆναι, διὰ τῶν ἐναντίων ἔσται ποιοτήτων. GALENUS.

SUMMARIUM.

CAuſarum faſtigia preſsiùs percurruntur: illa non nova *Fernelii*, ſed vetuſtiſſima Græcorum, Arabumq́; de totius ſubſtantiæ cæcâ proprietate ſententia, & quid *Hippocr.* θεῖον ſit explicatur.

§. 1. E ſuperiore theoremate *Hippocratis* Efficientem (quæ una eſt omnes, & omnium inſtar cauſarum medicis) cauſam, tàm internam peſtis, quàm externam venati ſumus; (putredinem tàm antecedentem, quâm accedentem *ut Scal. vocat Exerc. 23.*) hanc vel reipsâ putridam, vel poteſtate putrefaciendi præditam, Aërem ſc. vel cœlum; illam autem magnam & vehementem putredinem, ſeu humorum corruptelam intrinſecus natam. Hanc antecedentem ſeu additam cum *Celsô*; illam primitivam vel προκαταρκτικὴν cauſam morbificam dicamus è *Gal. lib. 1. M. M. cap. 8. & com. 2. ad lib. 2. de nat. hum.* §. 2. Utramque cauſarum, non bilance molitoriâ, ſed aurificis ſtaterâ expendens *Coi ſenis Pergamenus diſcipulus, omnium verè medicorum Magiſter*; nonnihil adhuc videtur deſideráſſe *Com. IV. lib. 2. de Nat. hum.* §. 3. Tametſi namque non neget, ab aëre ambiente naſci morbos communes; attamen ad exhalationes potiùs ex aquâ & terrâ vitiatis ſublatas, & aëri commiſtas, corporibusq́; humanis *proprietate* magis totius ſubſtantiæ, quàm *qualitate*, ſeu intemperie infeſtas & pernitioſas oculos putat reflectendos. §. 4. Quòd ſi à ſolâ qualitate corpora offenderentur, tùm contrariis qualitatibus & factorum & futurorum indè morborum curatio & cautio facilis eſſet futura; Hoc autem cùm non ita eveniat, itaque nec ex ſimplici putredine, ceu manifeſtâ qualitate, naſci putavit peſtilentiam, ſed accedere cauſam aliam, venenatam ſcilicet, adeoque totius ſubſtantiæ pernicioſam Qualitatem, quæ itentidem totam corporis Subſtantiã, ſeu, ut *Galenus* aliàs appellare ſolet, temperamenti, totiusve ſubſtantiæ proprietatem offendat ac corrumpat. §. 5. Prout ea ſingula *è loc. cit. Galeni Leonhardus Fuchſius in inſtit. med. lib. 3. ſect. 1. c. 10.* commemoravit, primùm ut indè intelligant, ſe nihil novi afferre, qui peſtilentiales febres hodiè magnô faſtu inter morbos totius ſubſtantiæ collocant. Deinde ut non ſolùm ijs, quæ putredinem ſanant; ſed & ijs, quæ totius ſubſtantiæ proprietate contraria ſunt, febres peſtilentiales abigendas ſciremus. Poſtremò ut in ijs febribus per os & nares valdè excitetur exſpiratio, quæ & pulmones, parteſq́; corporis vicinas venenatô aëre refertas exinani-

aſi

at, mox aër igni expurgatus aut odoratus inſpiretur. §. 6. Cauſæ autem hujusmodi, quæ non ex ſimplicibus elementorum, aut aliorum quæ ſub ſenſum cadunt, mixturis naſcuntur, verùm altiùs poſitæ, & eorum, quæ ſenſibus patent, naturam & ordinem prætergreſſæ, ut ne quidem mentis intentione comprehendi aut explicari exactè poſſint; abditæ, obſcuræ, & deliteſcentes, item cæcæ à peritioribus nuncupantur, & qui indè prodeunt, morbi cæci. *Fernel. meth. med. & de abd. rerum cauſis. Et Franc. Valeriola l. 3. loc. commun. c. 3. f. 517. & 518.* §. 7. Qui & *Divinum* illud, quod *Hippocrates l. 1. præſag. num. 7.* in morbis quibusdam haberi dixerat, nõ aeris conditionem è calore, frigiditate, humiditate & ſiccitate modum ſuperantibus provenientem innuere, etſi *Galenus in commentario ejus partis* id exiſtimaverit: Sed eâ conditione ampliùs aliquid ſignificari concludit, nempe adverſariam atque deleteriam quandam in morbô incluſam naturam, quæ nobis prorſus ignota, ſoli Deo cognita, cujus arcano conſilio morbis inſerta ſit. Quam *lib. de nat. hum. idem Hippocrates* nomine *morbidæ excretionis* ſit dignatus, i. e. vitioſæ cujusdam naturæ non manifeſtâ Qualitate noxam inferentis; ſed totâ ſuâ ſubſtantiâ, cæcaque poteſtate corpora noſtra diſſipantis atque corrumpentis. §. 8. Cui per omnia adjecit calculum *Nobil. Sennertus p. m. l. cit. p. 790.* Plerique interpretes, *inquit.* poſtquam ultrò citroque hâc de re diſputârunt, concedunt, per τὸ θεῖον aëris conſtitutionem intelligendam, ſed talem, quæ occulto modo, & totâ naturâ nobis adverſa eſt; Hippocratemque hoc monuiſſe: Medico eſſe perpendendum, an morbus aliquis proveniat ab occultis aeris qualitatibus, ejusque ſecundum totam ſubſtantiam mutatione, quæ à cœlô proveniat, vel aliàs ſit admiratione digna. §. 9. Nec enim (*vel Galeno quoq; loc. cit. adſtipulante*) quæcunque cauſas habent abditas & obſcuras, Divina ſtatim vocamus; ſed ubi admirabilia videntur duntaxat. Qualia ſunt à cœlo provenientia, quæ nos ob naturæ ſuæ & effectionum præſtantiam in ſui admirationem transverſos abripiant, ut non niſi ſoli Deo perſpecta cognitaque eſſe concludamus, atque ſic Divina vocitemus. Sicuti *Ariſtoteles 2. de gen. anim. c. 3.* omnem animæ vim corpus aliud participare, idque magis divinum, quàm elementa, ſcribit. §. 10. Hæc itaque ſunt *in definitione & textu Hipp* ſuperiùs allegat. illa toti humanæ naturæ peculiariter & occultè adverſaria & inconvenientia, eidemque inſuperabilia, quæ alibi *Di-*

 vina

vina idem Hipp. vocavit, ſeu cœleſtia. §. 11. Qvamvis ergò Deo, *ut in progreſſâ Diſputatione* à nobis factum eſt, etiam hîc nihil non tribuamus; magis tamen *Theologicè*, quàm *Medicè*, nec hilô plus ex Authoris mente *τὸ θεῖον Hippocraticum* quidam virgam & flagellum in Dei manu interpretantur. § 12. Quantò rectiùs *Avenzoar in Theyſir. tract. 3. lib. 3. cap. 2.* ſenſit; ubi aquas mortuas & immotas, putridas & fœtentes cauſſam corruptionis aëris & peſtilentiæ omnibus aliis epidemiis deterioris dixiſſet, ibi ſtatim ſubjunxit, quòd ſpecies detur epidemiæ, quæ ſubitò interficiat, eò, quòd quãdo cordi eveniat aliquid ex aëre putrefactô & corruptô, quod ſuæ complexioni & naturæ obviet, à totâ ſuâ ſubſtantiâ & naturâ, id ſubitò moriatur. Quæ res procedat ab illô, qui eſt ſummæ & ultimæ ſcientiæ, ſcil. à Deo vero & benedicto: & ab aere inſpiretur. §. 13. Quæ ſententia quoque fuit *Stephani Athenienſis & Thadæi Florentini*, dicentium, id *divinum* in morbis appellari *ab Hippocrate*, quod in aere quidem eſt, ſed à cœlô cauſatur. Iisdemque *Mercurialis* pollicem premit, idipſum vocans occultam quandam proprietatem aeri cœlitùs infixam, undè & *Virgilius* peſtem *morbum cœli* appellaverit. §. 14. Ex *Avicennæ* quoq; ſententia eandem cauſam *Montanus* vocat rem cœleſtem, quæ non eſt cognita hominibus, ſicuti & *Crato atq; alii Fernelii* quoque ſententiam approbârunt, uti legere eſt *apud Joh. Aſſuerû. Ampſingium dialexi de morb. different. 207. part. 1. & 49. part. 2. V. & Petrus Vaſcus Caſtellanus Exerc. med. de thor. aff. tract. 1. p. 112. & ſeqq.* cur & quomodo totius ſubſtantiæ & formarum proprietates cœlo adſcribantur? §. 15. Iſtud autem non poſſum quin h. l. non minus quàm *Fuchſius* urgeam, quod nihil ſit cauſsæ, cur de novitate inventionis cauſſarum & morborum totius ſubſtantiæ tantopere ſibi quidam applaudant, quaſi non quod pueri in fabâ reperiſſent; cùm præter *Galenum & Avenzoar. loc. cit. vel adhuc citandis*, *Avicennas quoq; integris Capp.* illud pertractârit, *ut c. X. tract. 2. de med. cord.* nec non *c. XV. lib. 1. fen. 1. Doctrina 2.* §. 16. Et illic præcipuè ultra cognitionem vulgarium & debiliter perſcrutantium veritatem, i. e. ultrà naturalitatem notam & uſitatam, ad proprietatem extraneam minusq; manifeſtam & frequentem progreſſus, tradiderit hanc in elementorû virtute nô inveniri perſe, ſed eſſe ab extra à manatione divinâ procedente in omnibus rebus, & extrahente cunctas virtutes de potentiâ in actum; quoniam ad actum eſſendi perveniant à principiis

cipiis

cipiis activis, quorum cauſa Deus ſit benedictus. §. 17. Altero verò loco oſtendit. quod aſſumpta operentur in corpore humano vel ſola ſui qualitate, vel materiâ ſuâ, vel tota ſuâ ſubſtantiâ, i. e. formâ ſuâ ſpecificâ, quā quodvis acquiſivit poſt complexionē. Quod diu antè ſcivit *Galenus 6. Epid. Sect. 6. com.* 8. docens, proprietates ex tota ſubſtantia progenitas, aut corporibus noſtris congruentes, aut alienas easque, tribus materiis contineri, quæ purgatoriæ medicinæ ſunt, aut alimenta, aut hæc, quæ Hippocrates maleficia vocavit. Vid. *Galenus 11. ſimplic. & 1. ſecundum genera c. 16.* §. 18. In eodem planè ludo edoctus videtur alter Arabs, *Averroes, qui in Colliget. ſeu Medicorum ſtimulo l. 4. c. 21.* differentias medicinarum oſtendit operantium vel à materiâ, i. e. virtutibus elementorum, vel à forma ſpecifica, per proprietatem quam Medici appellitant totam ſubſtantiam, & agentium propter proportionem & convenientiam, quæ eſt inter ipſas & patiens. Eamque proportionē in menſurâ mixtionis Elementorū vult conſiſtere, ſed hanc impoſſibilē putat ſcitu. §. 19. Nam ut *ibid. in margine*, virtus illa reſultat ex mixtione elementorum & influentiâ ſuperiorum. Quæ ipſa pauciſſimis totam hanc materiam exhauriunt, mentemque noſtram eandem penitus hîc revelant. *Vid. quoq; Meſue in de conſolidatione Medicinarum, intentione 1. & c. de Rhabarba.* per proprietatem cœleſtem. *Galenus 3 de ſimpl. medic. dis. 4. c. 4.* §. 20. Ex jam dictis cauſas unius rei peſtilis complures & diverſas, non autem contrarias colligere licuit; principem tamen unicam, reliquas ei ſubordinatas. Quæ omnes quantumvis non ſemper ſimul ſint convenæ, quemadmodum nec æquè graves omnes ſunt peſtilentiæ; quo tamen nexu & qua ſtatione ad debellandum genus humanum iſta invicem coordinentur, dehinc velut in batualia ipſarum inſpecturi, univerſim & ſigillatim, ſed conglobatim, ita tamen, ut ne quam omiſerimus, perluſtrabimus. §. 21. Remoto prius & illo obſtaculo, quod peſtis vel ſit ſupranaturalis, vel ſaltem naturalis; quarum licet neutra absque Deo contingat, cujus juſtiſſima ira flagitia hominum hâc quoque virgâ caſtiget; hæc tamen prima originalis, & generaliſſima cauſa, in illa peſtilentiâ magis, quam in hâc, quæ per cauſas ſecundas & curſum naturæ accidere poteſt, conſpicua eſt. De illâ itaque magis *in præcedanea quoq; diſputatione* actum eſt, de alterâ ſecundum cauſas naturales ſeſe habente, ab ijsque dependente, uberiùs nunc & ex profeſſo agere

agere medici & præſentis eſt inſtituti. §. 22. Præſuppoſito quoq; eo, quod morbi cujusvis naturales cauſæ, aliæ ſint intus, aliæ extra. Eæ, quæ intus ſunt, & efficientes & materiales eſſe poſſunt, hinc quidem ut ſubjectæ ſunt qualitatibus deferendis; illinc autem ut impediunt naturales effectiones. Atque hæ interiores ſunt vel antecedentes morbum, vel facto jam morbo conjunctæ ſeu continentes: Cauſæ verò exteriores non niſi efficientium rationem obtinere poſſunt, & ſunt omninò exteræ à principiis conjunctis ægritudini: quippe quæ proſtent nocituræ etiã ante omne initium. Quemadmodũ luculenter *Scaliger Pater comment. ad Hippocr. de inſ. p. 93 & 94.* ea demonſtravit.

§. 23. *Inter* peſtis *igitur phyſicas* cauſas internæ ſunt vel προηγουμένη, vel συνεχής: illa eſt vel diſponens, ut corporis habilitas & analogia atque latens etiam ſeminarium; vel promovens, ut imaginatio & animi motus. Hæc continens & ipſi morbo intima, quæ & aliis eſſentialis dicta, eſt peculiaris putredo, ſeu venenata potiùs corruptio internæ ſubſtantiæ, Spirituum, humorum, & partium ſolidarum. §. 24. Externa & vulgaris vulgarium morborum adeoq; palmaria peſtis cauſa eſt unicus Aër, ad generationem pariter & propagationem peſtilis veneni concurrens. §. 25. Illuc quidẽ partim ſolus vel puriſſimus, nec niſi primis & manifeſtis, inæqvalibus ſc. & inordinatis mutationibus inſignem temperamentorum procurans anomaliam in corporibus ſimul hominum, & rerum ad victum humanum requiſitis, eadem ad recipiendam putredinem præparans, & ubi hæc elaborata atque aucta fuerit, eam ſurſum attollens, ſibiq; uniens, & aliis indè communicans. Atque ſic fit quoque, ut partim deindè ſubſidiariis copiis adjutus aër pernicioſior irrumpat, contaminatus cæcis & plusquam quarto gradu venenatis qualitatibus effluviorum, non tàm humilium iſtorum â putredine infernà vaporum elementarium, vel per ſe, vel per veneficos Phyſicè & Chymicè exaltatorum; quam etiam ſublimium deſuper, vel ſolo DEI nutu & jurisdictione, vel ab aſpectibus ſiderum pravis & infauſtis conjunctionibus planetarum, ♃ præcipue & ♂. item cometarum reliquiis, influentium. §. 26. Huc autem ad propagandum ſc. venenum iterum aër vel ſolus, & alioqui, ſed non nunc, ſalutaris, contagium immediatè ad diſtantiſſima loca diffuſum promovet; vel mediantè contactu, inſpirationisque & perſpirationis officio corporibus aliis obtrudens.

§. 27. Explicatâ nunc autem ſecundum cauſſas efficientes luis peſtiferæ eſſentiâ, differentiæ pariter nonnullæ, ex his quæ jam dicta ſunt, innoteſcere potuerunt, prout illæ rectiùs à cauſſarum diſparitate, qvàm à ſedium affectarum diſtinctione hauriuntur. Veluti planè haud facimus *cum Droëto & aliis*, qvi peculiares ſpecies & differentias comminiſcuntur peſtilentiarum in corde, in jecore, in cerebro, in bile utraq; & in pituita reſidentium. Verarum tamen differentiarum melius diſcutiendarum cauſsâ ponimus ſeqvens

THEO-

THEOREMA III. DE DIFFERENTIIS.

Diverſæ fiunt ægritudines (epidemiæ) & generantur: non ſolùm ſecundùm diverſitatem ciborum; verũ etiam ſecundùm naturam locorum; & ſecùndum complexionem atq́ naturam recipientis. Quare tot & tantæ poſſunt eſſe variationes, ut impoſſibile ſit eas libro ſcribi. AVENZOAR.

SUMMARIUM.

A*venzoar* laudatur, qui differentias peſtis & contagii promiſcuè poſuit & innuit. *Ammiani, Jouberti & Unzeri* diſtinctio affertur, & hæc corrigitur ſufficienti concatenatâqve enumeratione ſpecierum.

Ἔκθεσις.

§. 1. *Author hic* peculiari cognomento à majoribus *ſapiens & glorioſus* appellatus, *Petro Caſtellano teſte in vit. illuſt. medic.* & cui *Avenrois lib. IV. Collig. c. 40.* in medicâ ſcientiâ coronam cenſet concedendam, ob ſingularem doctrinam pertinace ſtudio à pueritiâ ipſi acquiſitam, & longiſſimam experientiã ad annum vitæ 135. operationibus continuis confirmatam, ut meritò ipſius libris credendum ſit. §. 2. *Hic* cum *l. cit. in Theyſir*, vel *Theſauro medicinæ*, (ita namque hos libros, in quibus omnium propè ægritudinum curatio traditur, *ab eodem Averroe* nuncupatos colligimus *è Collect. VII. c. 39.*) varias peſtilentiæ differentias, ſecundum cauſas, tàm elementares, corruptionis ſc. aëris & aqvæ, quàm occultas totius ſubſtantiæ, *per quatuor capitula ſingulari de Epidemia tractatu 3. l. 3.* quemadmodum *prægreſſis duobus Theorematis* loca quædam adduximus, commemoráſſet: ad duas poſtremò adhuc ſpecies Epidemiarum, ex nimia fame, & reliquiis ſordium generationis natarum accingeretur, interim *Theoremate hoc* qs. vade interpoſito, ut plurium ſpecierum & differentiarum enumeratione, ſcriptu dictuque impoſſibilium, ſuperſedere poſſet, tractatum illum concludendo abſolvit. §. 3. Videtur autem reliquas omnes penè ſpecies & differentias ad tria hæc capita cauſarum revocâſſe, quæ aliâs ad contagium (1.) excitandum, (2.) intendendum & propagandum, atque (3.) retinendũ concurrere, requiriq́ue ſoleant. §. 4. Primum eſt *victus* ex ſeipſo atque ſua natura & complexione malus, ut ex cadaverum oſſibus fractis, vetuſtate peccantibus granis & leguminibus atque carnibus, aut quibuscunque per terram inventis oleribus, herbis, atque ra-

dici-

dicibus: undè propter putredinem inſignem non poſſunt non obſtructiones & plenitudines cacochymicæ, atque conſequenter peſtilentes contagioſæque ægritudines ſubnaſci. Nam ſi corpus ſolummodò per initia unum & alterum ſic infectum fuerit, illud jam aliquid à ſe emittere ſolet, quod ſimilem in alio corpore actionem producere valeat. § 5. Alterum quod emittitur, *locorum naturâ*, ſeu aeris ambientis, & viſcidum iſtud *μίασμα* includentis, ceu vehiculi, poſitione ſubinnuitur. § 6. Tertium eſt corpus, quod inficitur, cujus ut ſubjecti patientis requiritur aptitudo ad excipiendum virus illud peſtilentiale; eaque ſita eſt non tàm in humorum prava diſpoſitione, perturbationeque, & morboſo apparatu, è terrore quoque & metu imaginario, irâ, aliisque animi pathematis ad diætam pertinentibus, tanquam cauſis adjuvantibus *juxta Joubertum l. de peſte cap. 7.* inſtructo; quàm ſingulari antipathia orta ex corporum infectorum peculiari analogiâ, id *Avenzoar complexionem recipientis* indigitavit.

§. 7. Exindeque triplicitatem eandem ſpecierum luis crediderim poſſe deduci, quam *Theorem. VII. prioris diſputationis philologicæ* jamtùm é *Marcellino* in apricum protulimus, pandemiarum ſcilicet, epidemiarũ & propriiſsimè dictarum peſtilentium; quæ non niſi gradibus à ſe invicem diſterminentur. Quorſum etiam collineavit *J. Fernelius & alii.* §. 8. Sed fortaſſis alicui febrium peſtilentium diſtinctio ſpecifica *Jubertina l. cit. c. 6.* magis arriſerit, deſumta à ſubjecta materia febrium triplici, & à ſymptomatibus: ut illinc febres aliæ ſint ſimplices, aliæ compoſitæ, utræque ad earum modum, quæ peſtilentes non ſint; hinc autem quædam *πεμφιγώδεις*, i. e. cum papulari efflorescentia, pro earundemque magnitudine, copia, colore, & apparitionis modo diſcrepantes: Quædam cum tumoribus inſignioribus vel bubonum, vel carbunculorum, pariter ſedibus, materiæ duritie & duratione variantes. §. 9. Aliis plures differentias, non quidem ſpecificas, ſed duntaxat ferè ſecundum magis & minus diſcrepantes pervestigare libuit. Quos inter *Matthias Unzerus, civis & fautor noſter, dum in vivis eſſet, honoratiſſimus, Cap. XI. l. 1. de lue peſt.* ſeptena diverſa domicilia febrium peſtilentium extruxit, quæ tamen nullis diviſionis aptæ contiguæque intergerinis parietibus invicem continuata cohærerent. Itaque paucis eas ſic contabulari concatenarique poſſe judicârim.

§. 10. Differentiæ Peſtis deſumuntur vel à morbo ipſo, vel à morbi circumſtan-

tiis Ille malignâ putredine nunc intenſiore,nunc remiſſiore peſtilentias efficit modò ſæviores,modò leniores & leviores. Atque eædem iterum ratione accidentium, loci & temporis,ſunt vel univerſaliores aut particulariores, vel diuturniores, aut breviores. Hæ circumſtantiæ verò morbi perpendendæ veniunt vel reſpectu ordinis,vel materiæ: illinc vel ſecundùm antecedens, morbi cauſas ſc. vel ſecundùm conſequens,ſeu Symptomata. Ob cauſas alia peſtis eſt interna ab humoribus inteſtinâ labe corruptis;alia externa à rebus nō naturalibus cōtagioſis. Ob Symptomata λοιμὸς *Hippocrati* fertur πολύμορφος,hoc vel illo Symptomate comitatus. Hinc autem materia datur vel in qua,ut Subjectum,vel circa quam,veluti Objectum. Ratione ſubjecti,ſive Cordis in triplici ſubſtantiâ:ſolida,humida & ſpirituoſa,febris peſtilens eſt hinc ephemera,illinc putrida,iſthinc hectica. Ratione objecti alia peſtis eſt hominum; alia brutorum tantùm, aliaq; deniq; utrorumq;. Plura dabit

THEOREMA IV. De Signis Diagnosticis.

Peſtilentiam imminentem ſignificantia ſunt de rebus, quæ vel currunt curſu cauſſarum,vel ſecundum ſemitam ſocietatis.Sed (illis præſuppoſitis) præſentis ſigna ſunt: Febris, quieta exteriùs, conturbans interiùs,ut plurimùm perdens; ex quâ vel percipiatur plerumq; caliditas & inflammatio fortis, cum accidentibus indè natis; vel etiam quandoq; nec æger,nec tangens percipiat multitudinem caloris,neq; pulſus aut urina valdè alterentur,ſed ipſa velociter interficiat, medicis in eſſe ejus hæſitantibus. AVICENNA.

SUMMARIUM.

PEſtis adfuturæ & jam adſentis prodromi & comites, potentiales & actuales,generatim & ſpeciatim utrinque percenſentur, *Duce quidem ſemper Avicennâ*:ubi inter poſteriores Tyrannidis peſtilis ſatellites Symptomata pleraq; omnia, alibi huc rejecta, connumerantur *ex eodem Arabe*. Præter quæ ſigna adhuc alia afferuntur, quibus diverſæ febrium peſtilentium ſpecies à ſe invicem diſcernuntur.

§. 1. Quæ ſuperioribus tribus Theorematibus in Peſtis requiſitis, cauſſis & differentiis prælibata & prænarrata ſunt omnia,ea nunc meliore ruminatione in ſuccum & ſangvinem vertere conveniet, ubi de ſignis diagnoſticis ſimul & prognoſticis differendi datur locus.

§. 2. Quatenus enim peſtis futura prædicitur, eatenus ſigna cum cauſſis reciprocè plerunque concordant: quatenus verò ea præſens ab aliis morbis & à ſpeciebus diſcriminatur, eatenus peſtis ſigna pathognomonica ab aliis affectionibus differentia ſequeſtrantur.

§. 3. Nec eo quippe fini Medicus de naturâ Peſtis tractat,uti ſciat

nudè

nudè, quid illa ſit,ſed (*Sennerto, l. 4. c. 6 de febr. judice*) ut imminentem præcaveat, & præſentem tollat: id verò præſtare nequit, niſi & eminus è ſignis, quæ præſentia cauſarum recenſitarum, vel etiam haſce ſubſequentium effectorum ſuggerit, morbum prævideat; & hunc cominùs congrediens è ſignis differentiarum agnoſcat, atque dehinc quis exitus eum maneat, ſimul prænoſcat. §. 4. Signa utraque *Medicorum Arabum & Perſiæ Princeps*, vir, *ſi Gentili credimus*, grandis ingenii & omnium mundanarum ſcientiarum habitu *luminoſus*, perſpicuè, ſi veſtem barbaricam demas, propoſuit *l. IV. Fen.* 1. *tr.* 4. *c.* 2. *& 3.* undè medullam *Theorematis hujus IV.* ſuximus. §. 5. Nam ſigna dignoſcentia cervicibus incumbentis peſtilentiæ, & jam ad limina adſtantis, *capite* quidem *tertio* ſub duplici vexillo adducit, excurrentia partim cauſſarum principalium nomine, partim ut auxiliares ſociæque manus, quæ præter quâm qvod ſigna ſint, concauſæ quoqve meritò jure dici poſſint. §. 6. Illinc quidem cœleſtes turmas deducit, hinc autem copias terreſtres. Iſtæ peſtem evenientem indicatione cauſſæ indicantes ſunt: exſuperantiæ apparitionum ignearum, ut ſtellarum cadentium, aut comatarum, Auſtrinarum conſtitutionum, turbidi Aëris nebuloſitas, & pulverulenti pluvia, ejusdemque nunc calore, nunc frigore excedentis ſubitaneæ alterationes & multijuges conturbationes. Hæc verò ſecundum ſemitam ſocietatis cauſſæ ſigna ſunt: Si ranæ & reptilia ex putredine generata jam multiplicentur, mures & animalia ſub terrâ ſtabulantia ad ſuperficiem fugiant, & qs. ebria vacillent, aves nidos atque etiam ova ſua deſerant. *Hæc ex Avicennâ.*

§. 7. Aliis illa modò viſa ſigna peſtilentiæ præſaga nuncupantur *generalia & potentialia*; quibus alia ſubjiciuntur *Specialia & actualia.* Nam ut illa ad peſtem generandam generaliter derivantur à cauſſis, ſiquidem ſine impedimento ad actum traducantur, & ab effectis illas comitantibus; ita hæc ſpecialiter prænuncia ad eundem modum diſpeſcuntur, & deſumuntur à cauſis & eventis, ſed magis in actu poſitis; & ad intendendã propagandamq;, alibi jam tum generatam, peſtem referuntur. De ſingulis aliquid ampliûs. §. 8. Generalia à IV. Elementis, ſed veriùs ab unico Aëris elemento, vel à ſe putrefacturi, vel aliunde putrefacti; illinc intemperie propriâ; hinc verò tàm vicinorum elementarium corporum exhalationibus peſtiferis, quàm ſuperelementaribus cœli virtutibus καὶ τῷ θείῳ coinquinati petuntur.

§. 9.

§. 9. Ad *Ignis* naturam igitur referunt *Signa Cœleſtia*: maligna ſiderum comitia & aſpectuum minas, luminarium crebra deliquia, præter cometas & capras ſaltantes, vel ſtellas cadentes, parheliorum & halonum atque chaſmatum apparitiones, præſertim autumnales, trajectionum item inuſitatarum, trabium ignitarum, lancearum ardentium, aliorumque ὑποκαυμάτων in ſuperiore aeris regione generationes, ut ignis in aere inſtar columnæ vel draconis erecti. §. 10. Hæc quamvis aerem inſigniter alterent, non ſunt tamen cauſa peſtis, niſi per accidens: cum aeris, quæ indè arguitur, ſiccitas ſit prohibitiva potius cauſæ peſtilentiæ; quia tamen ea ipſa reddit aerem ſubtilem & aptum ad imbibendas qualitates ventorum malorum putridorum, aut deleteria quoq; vaporum plurimorum, ſiccitate iſtâ ſublatorum, vel deſuper unà infuſorum ſemina recipienda, atq; ſic deinde ad mutationem quoq; corporibus hominum faciliùs inducendam. Eò qvod ſiccus aer recipiat magis impreſſionem influxûs peſtiferi, qvàm ſi eſſet humidus. Itaque ſignum & cauſſa ſit peſtilitatis. *Quemadmodum ea omnia pereruditè, quamvis non ita eleganter Bertrucius Mediolanenſis in Dono DEI, ſeu tractat. de febr. 1. cap. 4. limitavit.* §. 11. *Aëris* autem, qui in hâc Tragœdia Protagoniſta eſt, ſigna ſunt vel incorrupti; vel corrupti. Illius ἐν ὥραις καὶ χώραις naturalem temperiem non ſervantis, nec rectè ſe habentis conſtitutio, & maximè auſtrina, qvalis ἀνωμαλία *ab Hippocrate 3. Epid. à. t. 1. ad* 7. depicta, ſicuti & *Galenus paſſim in monumentis ſuis* annum auſtralem in peſte procreanda primas partes vult obtinere: Hujus copioſior nebularum craſſarum ac fœtidarum, ut & pluviarum prodigioſarum ac putrilaginoſarum generatio.

§. 12. Utrinque enim aer non parùm ad ſemetipſum & alia contaminanda valet; propter correptionem & corruptionem, hoc eſt, non-reſolutionem fuliginum & vaporum, repentinis mutationibus conturbatorum, & poſtea deturbatorum. Cujusmodi impreſſiones aerearum mutationum malarum curſui naturali contrariarum, aut propter converſionem in ſubſtantiâ aeris, aut in qualitatibus ejus factam qvî contingant, quàm optimè decidit *Avicennas lib. 1. fen. 2. doct. 2. c. 9.* & poſt eum *Guilhelmus Brixienſis c. 1. de peſt.* ubi ſimul oſtendit, qvo pacto Aer, intus & extus nos tangens, ſit agens, & ſignans fortiſſimum, quod non ſolùm agat in materiam diſpoſitam, ſed eandem qvoque diſponat. §. 13. *Aquea* qvoqve dantur prognoſtica, ſed non

minus ad aerem pertinentia: ut Cataclyſmi & inſolentes aquarum eluviones, multas ſordes rapiditate ſua ſecum devehentes, & poſtea, ubi ſe in alvei ſui carceres receperint, in arvis relinquentes, atque ſic aerem tetro vapore contaminantes. Qvod etiam præſtant aquæ ſtagnantes, paluſtres & immotæ, vel qvæ ab animalibus venenatis, aut aliàs ob veneficium qvoqve vitium contraxerint, aut aliundè fœtorem emittant, in excrementa qvoqve varia, ut ſtellarum ejaculationes Noſtratibus dictas, &c. deſpumantes. Item balænæ & piſces qvicunqve magnâ copiâ demortui, qvi aqvas corruptas, & aerem corrumpentes pariter indicant: uti qvoqve illud arguunt ſolitô plures in illis ranæ, & ſi Phocæ è mari in flumina tendant; cancri, avesqve aqvatiles in continentem deſertis Nereidum latebris egrediantur.

§. 14. *Terrea* deniqve ſigna ſunt, ſi qvæ aerem inficere poſſunt, indè præceſſerint, tetri nimirũ vapores, è terræ, inprimis motæ, barathris, hiatibus, & antris charoniis, cadaveribus inhumatis, cloacis & tumbis apertis, aliisq; rebus venenatis putreſcentibus exhalantes, inqve nubes denſatis, & iterũ delapſi, ſata, arbores herbasq; infecerint, ut illarum vitium, marcor & corruptio omnibus ſit in propatulo, atq; hinc inſolita ſterilitas, & ſimul Fames, atqve pravorum ciborum uſus vulgò frequentatus ſuccedat; tum certè ſecundum proverbium μετὰ λοιμȣ̃ ὁ λοιμός. *V. Sennertus l. 4. c. 6. de febr.* §. 15. Sed ab eventis effectibusqve propria & certiora deſumuntur ſigna terreſtria vel inordinatæ tempeſtatis, (ut ſi Roſæ, violæ atqve flores circa autumnum denuò progerminent,) vel copioſæ peſtilisqve putredinis, ut ſi fungorum, boletorum, aliarumqve rerum graveolentium, item vermium, tinearumqve, ut & muſcarum, cimicum, aranearum, papilionum, blattarum, locuſtarum, erucarum, ſcarabæorum & aliorum reptilium putrilaginoſorum freqventior ſoboles conſpiciatur, qvæ annonam inſuper flagellant, & eo ipſo qvoqve malum portendunt. Siq; nec talpæ & ſimilia animalia in cubilibus ſuis ſubterraneis amplius hoſpitari velint, ſed emigrare parent; ſicuti totos murium exercitus hoc tempore paſſim huc illuc commeare, atqve adeo commeatum penè omnem intercipere videmus, qui multas ob cauſas indubitata peſtis ſigna & cauſæ eſſe poſſunt. §. 16. Ultra jam enumerata varia indicia, qvæ præſertim ab effectis captata fuere generaliter & alicubi qvoqve ſpecialiter, SPECIALIORA adhuc videntur illa, quæ

aerem

aerem corruptum inſectantur,ut bufonum, viperarum & araneorum augmentum,quos natura cauſæ congeneri deleteriæ voluit ſufficere alexiterios. Ita obſoniorum qvorumvis dio non diu expoſitorum, panis præſertim recentis, nec non carnium,leguminum,fructuum,ovorumqve corruptio, ſitus, muciditas & verminatio. §. 17. Adqvæ effecta qvoqve connumeres morbos cognatos morbillorum ac variolarum,adultiores qvoqve affligentium,ut & crebrarum phlegmonum ac carbunculorum, ulcerumqve & febrium continuarum petechialium,vel potius (*cum Maſsâ ut loquamur*)peſtechialiū,aliisq; ſymptomatibus nobilium, abortuum itidem; & gravidarum, virginum qvoqve & puerorum,molliorumqve denſa funera. §. 18. Sed *ſpecialiſſimos* inter peſtis prodromos à cauſſis ipſo actu exiſtentibus & jam graſſantibus maximè certum & inevitabile penè ſignum eſt incendium ſerpens proximi parietis: nam ſi in confinio peſtis ſæviat, niſi per ventos atqve comercia ad finitimos eôdem ſimul anno propagetur, ſaltem inſeqvente plerumqve cum veſtimentis & hæreditatum reliqviis ad alios exportatur. §. 19. Iſtorum autem ſignorum,qvo major eſt ſyndrome,qvoqve majora ac vehementiora ſingula & univerſa apparent,eò qvoqve calamitoſior ac peſtilentior annus metuendus eſt. *Conſentientibus in eo Sennerto l. cit. & quem citat, Ant. Gallo de peſte, faſcic. 3. à c. 9. ad 17.* §. 20. Qvomodo verò peſtis jam præſentis ſigna(qvæ inter initia paucorum adhuc clade notata,ſatis qvidem obſcura ſunt,) prudenter dijudicentur, & accuratè à ſignis aliorum morborum diſcernantur, hoc opus,hic labor eſt: cum Protheus iſte nullos non morborum & ſymptomatum vultus aſſimilet, ut niſi in manifeſtæ perniciei & præſentaneæ contagionis nervum erumpat, in primis ægris vix ſoleat deprehendi. §. 21. Cum autem febres malignas & peſtilentes non niſi gradibus differre dixerimus, qvare ſymptomata habent permiſta,nec planè diverſa; niſi qvatenus ultra febrim ejusqve cauſſam putredinem, venenum qvoqve peculiaria inſuper ſiſtat,vel ſolito ſaltem graviora. §. 22. Plus itaqve juſto argutantur,qvi peſtilentiæ rationem per febrim negant poſſe declarari. Ut enim in vulnere, (ajunt) qvod gladio venenato inflictum eſt,aliud eſt vulnus, aliud venenum: ita in peſtilente febre aliud peſtilentia eſt,aliud febris. Qvo libenter conceſſo, ſubſumimus: Sicuti verò plaga illa vulnus venenatum rectè definitur,ita nec malè morbus ille

malus

malus febris epidemia & pernitioſa dicetur. Et ut inibi Chirurgus alexipharmacis intùs aſſumptis veneno occurrit, nec tamen externum vulnus penitùs negligit, ſed turundis expurgat, emplaſtris & linimentis extrinſecùs adhibitis ſedulò curat: pariter qvoqve febri & ejus fonti, putredini, atqve ſupervenienti perniciei ſimul & maturè erit obviandum. §. 23. Qvæ ipſa pernicies populabundâ contagione promiſcuè & communiter invadens atqve trucidans, uti ſignum eſt ab eſſentiâ peſtis propriè & inſeparabiliter mutuatum: ita in progreſſu univerſalem & epidemiam peſſimam adeſſe infallibiliter prodit; antegreſſis præcipue cauſis liqvidis, (ut eſt converſatio cum hominibus infectis aut ſuſpectis.) & accedentibus ſymptomatibus vitalis facultatis enormibus, & ſubitò vires proſternentibus. §. 24. Exindè itaqve *lib. ſupra allegati capite toto ſecundo Avicenna* certa, qvamvis variantia, captari poſſe putavit peſtis præſentis auguria. Ita quidem, ut ſemper adſit Febris (*ſine quâ nullum in peſte mori cenſuit Crato in Epiſt. medic. 133.*) nunc quidem manifeſta, nunc ob cæcas proprietates nec Medico ſatis obſervabilis. Qvod hujusmodi febres plerunqve extra ſint mites, nec externa aurium, narium, pedum ad tactum videantur calida, aut ſaltem minùs, qvàm aliæ partes caleant; Interna autem ferveant & æſtuent, cùm in putredinis potiſſimùm loco concentratus calor deliteſcat, atqve ſic maligno ſuo incendio, cor reliqvaqve viſcera vehementer torrendo, maximam ægrotantibus afferat calamitatem. §. 25. Talem verò caliditatem & inflammationem plerumqve intùs fortem, & cordi, ceu vitæ radici, peculiariter ob venenum commiſtum adverſam, aliquando & extra ardentem, comitari & indicari videmus vel *actionum læſarum*, vel *excretorum*, vel etiam *mutatarum qvalitatũ* ſignis ſymptomaticis: quantumvis haud omnia junctim ſemper ſint conſpicua, ſed pro malignitatis ac putredinis intenſione ac remiſſione, & naturarum qvoqve ac temperamentorum diſcrepantiâ maximè varient. §. 26. *In prima igitur action. læſ. claſſe* (1) febrili flagrationi, & (2) repentinæ virium absqve liqvidâ cauſsa exolutoni aſſociantur *ab Avicenna*, præter (3) capitis dolorem inſignem, aliis febribus qvoqve & maximè communem, atque ſic ab eo omiſſum; (4) anhelitus fœtidus & creber, aut etiam conſtrictus, ſeu reſpirationis diminutio & frequentia; (5) vehementia ſitis, & ſiccitas linguæ ac faucium moleſtiſſima; (6) nauſea & inappetentia; (7) oris ven-

ventriculi vellicati dolor, undè cardialgia; (8) ejusdem cordis angu-ſtia, vehemens palpitatio, ut & ſyncope; (9) Rationis commiſtio, h. e. delirium ingens; (10) vigiliæ intenſæ, (11) interdum etiam lethargus, vel caros; (12) tuſſis aliqvando ſicca; (13) pulſus freqvens & parvus & inæqualis & noctu verè vehementior; (14) multoties quoque vomitus bilioſi & enormes &c. §. 27. *In altera excretorum claſſe ſunt* (1) fluxus alvi immoderati, fœdi, ſpumoſi, & de genere ejus, quod liquefit, aut dyſenterici; (2) urinæ nunc aquoſæ, i. e. tenues & crudæ, nunc cholericæ & turbatæ, nunc melancholicæ, ſeu lividæ ac fœtidæ: nonnunquam ſine magna alteratione, ſ. ſanorum urinis ſimiles. (3) Sudor fœtidus, quorſum ſpectant & hæmorrhagiæ variæ. §. 28. *In tertio ordine qualitatũ mutatarum exhibentur*: (1) maculæ variæ, flavæ, ſubalbidæ & plerunqve rubræ, qvæ velocis apparitionis & diſparitionis quandoq; ſunt, *Avicenna* vocat Bothor. (2) ulcerũ malignorum, ſeu bubonũ & anthracum ἐν πυρετοῖσι, καὶ περὶ πυρετοῦ, καὶ ἐπὶ πυρετοῖσι (*ut loqui amavit Hippocrates 3. Epid. §. 3. in ſtatu peſtili.*) eruptio. Qvæ & plura habentur *apud Avicennam c. 2. allegato*, ſed ea in ipſo theoremate ob copiam inſignem omittere, & hîc in ἐκθέσει adijcere malui. Cauſas autem iſtorũ ſymptomatum ſpeciales, & quid prodant ſingula, qui ſcire expetit, adeat *Unzerum de lue peſt. l. 1. c. 22.* §. 29. Non contemnendum quoq; peſtis ſignum à mutatis qualitatibus corporis eſſe volunt, ſi hoc fœtidũ qvid exſpiret, aut totum malè oleat, cibumqve & potum putrido ſapore infectus eſſe dicat. Qvibus accenſeatur oculorum vivido colore deſtitutorum & qs. mœrentium rubicunda inflammatio. *De qvâ in præced. diſſ. theor.* 7. §. 30. Præter hos appellentis ac propediem appulſuræ, aut etiam jam tum appulſæ peſtilentiæ ante-ambulones ac ſtipantes ſatellites, dari etiam diagnoſticos nuncios, quibus ſpecies febrium peſtilentium Ephem. Putr. Hect. à ſe invicem diſcernantur ſupra præmiſimus & promiſimus. Quæ nunc ponimus. §. 31. Nam ſi in ſpiritibus tantummodò affectis & infectis malum hæreat, ut peſtilens febris ſit ſolitaria citra putridam, tùm nec magnum incendium, imò vix febris ſentitur, pulſusque ideò parvus, languidus, frequens, celer & omninò inæqvalis. Urinæ ferè ſimiles ſanorum, nec turbidæ nec crudæ: lingva nec eſt admodùm ſicca aut ſalebroſa, neque ſitis vehemens, nec appetentia dejecta: nulli adſunt carbunculi, nulli bubones, parotides & exanthemata. Atq; ſic naturales actiones quodammodò benè habere videntur. Sed corporis jactatio & inqvietudo citra dolorem aliqvem, propter ſummam

virium

virium præſertim vitalium debilitatem, adeſt: indeqve freqvens animi defectio ac interdum ſyncope: aſſidua vomitio, per quam ne cibus qvidem optimus cor recreat: vigiliæ moleſtæ, & ſimilia à ſpiritibus laborantibus provenientia, qvibus fit, ut ſic inopinatò ſæpè decedant ægri. *Fernelio referente l. 4. de febr. c. 17.* §. 30. Qvo loco alterius qvoq; (ſpeciei, quæ putrida eſt, vel putridæ permiſta, & ita humoribus prædominatur,) notas ſuperioribus ſubjungit, uti ſunt capitis dolor, & gravitas, & in ſomnum propenſio; deindè delirium, ſpiratio difficilis, & graveolens; ſitis in exhauſta, dejecta appetentia, biliosa vomitio, interiorum æſtus vehemens, & extremorum frigus, urina cruda, turbida & fœtida: fœda ac graveolens alvi proluvies, aliaqve plurima, qvæ pro varia corporis humorumqve conſtitutione alia alios exerceant. §. 31. præter jam enumerata, & aliis qvoqve putridis febribus ferè communia ſigna, alii hîc humores in exanthemata, bubones & carbunculos ebullire volunt, cum interiora magis æſtu laborent & torreantur, atq; torqveantur à febri, foris miti & intus conturbante. *ut verba ſonant Avicennæ.* §. 32. Solidas deniqve partes ſi febris accenderit hectica, qvæ freqventiùs ex humorali vel ſpirituoſa naſcitur, nec tamen ipſius cordis ſubſtantia hîc putret, aut computruit, ſed fixum habet calorem putrem in primis humoribus, nec jam fomite alieno indiget, *ut ſcribit Joubertus de peſte c. 6.* illa verò exigua ſanè eſt, nec calor ille p. n. fortis ſed vix ab ægris perſentiſcitur. Undè pulſus æqvales, mediocres, debiles, ſed paulò freqventiores, ac vel deficientes: urinæ colore, craſſitudine, & ſedimento naturali plerumq; ſimiles: hujusmodi ægri cùm primùm cibum aſſumpſerint, ſudore frigido madent; neqve hi delirant, neqve alvi profluvio aut alio ſymptomate conflictantur. Talis peſtis graſſata fertur Lugduni & Viennæ anno MDXXV. *Qvemadmodum refert Montuus in aloſi. & P. Droëtus in conſil. nov. de peſtil. c. 6.*

THEOREMA V. De Prognosticis.

Τῶν ὀξέων νοσημάτων οὐ πάμπαν ἀσφαλέες αἱ προδιαγορεύσιες, οὔτε τοῦ θανάτου, οὔτε τῆς ὑγείης. *HIPPOCR. in Sententiis lib. II. §. 19.* Qvia t. t. *ut Idem III. Epidem. ſect. 3. in ſtatu peſtilenti inſit*, δύσκριτα μὲν πᾶσι πάντα γίνεται, καὶ ἀκρισίαι, καὶ χρόνια.

SUMMARIUM.

Signis diagnoſticis prognoſtica coaſſantur, ducenda ab ægroto, i. e. affectu & affecto, ſive ſubjecto & accidente; illorum in morbo acutiſſimo periculoſa pronunciatio demonſtratur;

tur; temeritas & timiditas Medicaſtrorum arrogantium, ut & ægrotantium hominum ſufflaminatur. Qvæ tamen corpora Symbolum peſtilentiæ magis ſecum gerant, aut qvæ jam infecta ad portum ſalutis faciliùs enatatura, qvæq; naufragium factura per naturæ & artis indicium ſperentur, ex ipſis ſummis Artificibus declaratur.

Ἔκθεσις.

§. 1. Qvando *Coacis ille prænotionibus pariter & prædictionibus admirabilis & divinus, nec divinans Heros l. 1. morb. vulg. ſect. 2. ſtat. 2.* qvid cocta, qvidve cruda portenderent, prodidit; illa qvidem indicationis celeritatem, hæc ejusdem ceſſationem; illa certam ſalubritatem, hæc verò dolorem & diuturnitatem, aut mortem, aut reverſionem: Quodcunqve autem horum maximè futurum ſit, ex aliis, ait, debere conſiderari, *ut præterita enarres, præſentia cognoſcas, & futura prædicas.*

§. 2. Cumqve Tria Artem circumſcribant: Morbus, Æger & Medicus, qvi Artis eſt adminiſter; huic ad utrumq; ſibi propoſitorum & conjunctorũ, addidit, reſpectandum eſſe, allaborandumq; ut in morbis commodet, aut ne qvid offendat, vel lædat ægrotantem, utpote qvem unà cum Medico oporteat morbo reluctari. §. 3. Qvandoqvidem ergò in ſignis diagnoſticis ad præterita pariter, qvæ peſtem antevertere ſoleant, & ad præſentia digitum intenderimus; contiguum ſanè videbitur, uti futurorum qvoq; prognoſtica prioribus ſubnectamus; qvæ qvidem Medico, ſecundùm Artis dictaturam & doctoram, cùm à morbo ipſo peſtili, ejusq; naturâ, tùm à decumbente conjunctim ſunt conjecturanda. §. 4. Horſum tendunt triplicia ſigna & accidentia febrium apoſtematicarum *Avicennæ lib. 4. Fen. 1. tract. 4. c. 14.* ſignificantia vel materiam, ſc. morbificam; vel (qvæ ad unum caput pertinent,) membrum infirmum; vel etiam infirmi diſpoſitiones, qvæ indicant ejus ſalutem aut mortem. §. 5. Sed neutrum absqve altero cognoſci dijudicariqve poteſt. Uno igitur verbo Medici prognoſis reſpicit Ægrotum; Qvâ unicâ voce Hominem juxtim & Ægritudinem combinamus, potentiam inſuper & actum, ita ut tam ægrotaturum, qvàm jam ægrotantem connotemus. Nam & ille, qvamvis nec ſanus, nec ægrotus, ſed neuter vulgò dicatur; qvò tamen morbo ſuſcipiendo magis eſt idoneus & propior, eò magis ægrotorum, potentiâ ſc. proximâ, vel mox ægrotaturorum tribui venit accenſendus. §. 6. Prognoſtica utiqve non minus atque diagnoſtica ſigna, etiamſi ſpecialiùs & proximiùs adhuc, denotant *vel imminentem, adventurumq;* huic aut illi individuo magis obnoxio morbum

malum; *vel jam præſentem, maleq́ aut benè eventurum.* Quâ duplici differentia totum prognoſeôs negotium diſpeſcitur & abſolvitur.

§. 7. Utrumvis autem illius munus, ſi ullo in morbo acuto (*ad Hippocratis adductum effatum Theorematicum*) periculosè ſuſcipiatur, tanqvam incertum & fallax; certè in acutiſſimâ & exitioſiſſimâ atq; ferali peſte non poteſt non eſſe periculoſiſſimum, anceps, obſcurum & lubricum. Qvod vel meræ dentur ἀκρισίαι, vel ſaltem pleraque appareant δυσκριτότεραι, (*ut idem ſæpe loqvitur Archiater,*) h. e. (*Anutio Foëſio ect. ad lib. 2. Epid. ſto. 1. f. 995. interprete*) quod criſes ſtatu peſtilente fiant vel nullæ, vel paucæ, difficiles, incertæ ac minimùm tutæ.

§. 8. Qvin etiam licet ſigna qvandoque habeantur tolerabilis ſtatûs & ſalutaria, eorum tamen ſpes ſubitò decollat, & exercitatiſſimos qvosqve Medicos, tanqvam corvos hiantes deludit; E diametro peſſimis interdum abundantibus ſignis ægroti nihilominùs præter omnem adſtantium vel Medicorum qvoqve expectationem mortem effugiunt & reconvaleſcunt. *Mindererus de Peſte c. 11. & Foreſtus lib. 6. in ſch. ad obſ. 13.* Usqve adeò creperæ naturæ funeſta & dira iſta lues eſt, ut ſalutem ſæpè in facie, funus verò in tergo gerat, citiusqve ſemper exitium, ac internecinam perniciem minitetur, qvàm ſalutem ac ſecuritatem promittat. *Siqvidem Unzer. lib. 2. de peſt. ita præfato credamus.* §. 9. Qvantò igitur minùs aliàs fidei Medicorum vaticinia (etiam *Galeni* temporibus impoſturæ & præſtigiarum nomen adepta, *lib.* περὶ τοῦ προγινώσκειν) communiter habere ſolent, *juxta vulgarem etiam Paroemiam*, qvæ præſtare dicit à 60. Medicis morti addici, qvàm à 6. Scabinis, cùm ob hanc potiſſimùm cauſſam veteres Medici Diis immortalib9 olim exæquarentur: Tantò magis hîc Juniores præſertim medicos *Palmarius de febr. peſt. c. 7.* admonitos eſſe cupit, ne de eventu hujus luis contagioſiſſimæ temerè aut præcipitanter aliqvid prædicere aut ſibi polliceri arrogent, ſed judicium ſuum tantiſper ſuſpendant, donec de peractâ naturæ cum morbo pugnâ præſagitionem ſtabilem apud ægrotos, vel eorum adſiſtentes edere ac inſtituere qveant. §. 10. Neqve ſanè certiùs quid ante, vel poſt invaſionem κακοῦ βέλους uni vel alteri ſperare, metuereqve poſſumus, qvàm prælio commixtis prædicere, qvos globi telaqve in aere undiqvaqve circumſtrepentia & vagantia haud dubiè ſint præteritura, qvos lethaliter, vel ſuperficialiter petitura. Cum promiſcuè & absque προσωποληψίας

ſia omnis ſexûs, ætatis, conditionis, conſtitutionisqve Peſtis ſoleat adoriri, ruere, ſternere, enecare. §. 11. Si tamen aliqvid edifferendum ſit, & ſecundum illud, quod ſæpiuſculê contingat, præfiniendũ, tàm de eo, Qvæ corpora ut plurimùm citiùs tardiuſve, peſte communiter ſe habente, corripiantur ac corrumpantur? qvàm de altero, Qvalis debeat eſſe morbi facies, vel potiùs qvæ circumſtantiæ in peſte laborante ſint conſiderandæ, ſi qvalitercunq; vel periculum mortis, vel crepuſculum vitæ atqve ſalutis debeat prænunciari; tum Veterum experientiâ Medicorum comprobata hujusmodi ſigna proferrem. §. 12. *Avicenna qvidem lib. IV. Fen. 1. tract. 4. c. 1.* ad priùs problema reſpondet, qvod temperamentum cordis calidum & humidum facilè ſit corruptibile vel ſaltem præparabile, ut tanqvam patiens debile agenti forti cœleſti ſubjiciatur: illiud autem præparatur & diſponitur ab habitu cacochymo præcipuè. Febris peſtilentialis, inqvit, communicat multitudini hominũ, qvin iterum in ſeipſis habeat proprietatem præparationis, ut corpora ſint plena humoribus malis, (nam munda forſitan exinde non patiuntur, adjicit) & debilia, ſicut illa, qvæ multiplicant coitum, & corpora dilatatorum pororum humida multæ balneationis. §. 13. Ex qvo licebit inferre, qvod calidi & humidi, ut ſangvinei atque etiam cholerici, pueri & adoleſcentes, item raro corporis habitu præditi, citoqve ſudantes; ut voluptuarii & libidinoſi, atqve otio nimio torpeſcentes, virgines & mulieres, præſertim gravidæ, nec non pauperes, & pravorum humorum inexpulſorum ſaburrâ laborantes, ut & pavidi ac ultra modum triſtes faciliùs & citiùs, tanqvàm peſti oportuniores intoxicentur; qvàm Phlegmatici aut melancholici, qvàm ſenes, qvamq; corpora minus poroſa & ad ſudorē proclivia, qvàm tempeſtiva moderatorum laborũ ſubeuntes exercitia, qvàm temperantes à Venere nec uterum gerentes, qvàm viri, qvàm divites, & per naturales, vel artificiales modos à pravis humoribus liberati, & ſic quoq; qvàm ulceribus ſcatentes, etiam Gallicanis, vel fonticulos geſtantes, vel arthritici, vel etiam peſte ſemel tentati, qvàm deniqve fortes, intrepidi & moderatè gaudentes. §. 14. Quantumvis autem alius alio videatur interdum habilior lui iſti capeſſendæ, nemo tamen ſtatim exindè immunitatem ſibi promittere, multò minùs ſecuritatem Epicuræam arrogare debet; ingraveſcente præſertim malo, & indifferenter ſæviente. Nec etiam viciſſim planè ſpem omnem

omnemqve animum qviſpiam abiiciat ſi peſtiferæ labi concipiendæ videatur aptior; cùm meticuloſitate ſuâ, tanqvam ſuo ſibi jumento malum accerſat celeriùs, qvi animo Deo confiſo & erecto, bonâ diætâ & alexipharmacis aliqvo pacto poſſet invaſionem prævenire.

§. 15. Nam cum bonus animus dimidia feratur ſanitas, nec infecti qvoqve de ſuperno auxilio medicamentorumqve virtute omnem ſpem deſperabunt, ſiqvidem ex inopinato multi adhuc fuerint ſervati; neqve tamen etiam jubentur eſſe temerarii, ſi contagium haud uſqveqvaqve videatur periculoſum eos inſiluiſſe, h. e. etiamſi his bona ſalutariaqve ſigna affulſerint, illis autem mala perniciem minitentur. Qvalium aliquot, ſine præjudicio, ex veterum qvoqve judicio hîc enucleabimus. §. *16.* Qvemadmodum autem *ſuprà* diagnoſtica ſigna è ſymptomatum tribus tribubus in campum apertum minavimus: Ita qvoqve grognoſtica ex ijsdem jam ſiſtemus. Qvæ mala perhibentur, ſi vel *actiones animales*, easqve inter (*1*) *ſenſitivæ externæ*, aut (2) *internæ*, ut & (*3*) *motrices*, vel (4) *actiones vitales*, aut deniqve (5) *naturales* enormiter *læſæ*, vel penitus proſtratæ ſint, qvamvis ſigillatim; ſed pejora, ſi conjunctim & multa ſimul malè ſe habeant. Qvalia etiam (6) *ab excretis & retentis*, & (7) *à ſimplici qvalitate corporis*, item (8) *ab externa ejusdem figurâ* decerpuntur.

§. 17. *Singulis membris ſingulos vel plures Aphoriſmos ex lib. IV. Hippocrat. aliaq; loca gemella*, mortem vel maximum periculum ſignificantia, tanquam claſſicos Tribunos præfecturi, & præſuppoſituri, paraphraſin & vim illorum *ex Unzero & aliis* ſubjiciemus. §. 18. *Ad primam & ultimam igitur tribum ſpectat Aphoriſmus, IXL. lib. 4.* juxta qvem dicimus: Si peſte acutè laborans, oculos habeat ſcintillantes, rubros, nictabundos, vel caliginoſos; ſeu prorſus non videat, audiat, aut perpetuis aurium tinnitibus vexetur, vel gravem torporem aut ſtuporem, nec non laſſitudinem ingentem omnium membrorum perſentiſcat, tunc ſanè funeſtum impendere periculum aſſerendum.

§. *19*. *Ad ſecundam & tertiam qvadrabit Aphor. L.* Quod ſi in peſte delirium, ſc. continuò perſeverans, aut maxima anhelitûs difficultas contingat; ita ut illinc ſtupidus, & intellectu ſenſuque privatus videatur, hunc autem frigidum exſpiret, aut fiat ἄφωνος: tunc ſpes in anguſto, ſeu præcipiti potiùs, mors autem in procinctu, credendæ ſunt.

§. 20. *Ad qvartam referendus videtur Aphor. LXV.* ſi febri acutâ confli-

flictans

fligans convulſiones, aut circa viſcera dolores vehementes, crebraq; animi incurrat deliqvia, vel cordis palpitationes; nec non toto morbi decurſu pulſum habeat languidum, tremulum, formicantem; tunc ſalutem ægri deſperatam fore non hæſitanter ajendum. §. 21. *Ad qvintam Aphor. LXIV.* Si in hujusmodi febribus circa ventriculum æſtus vehemens & oris ventriculi, h. e. ſi interiora maligni ardoris incendio appetentiam extremo proſtratam æger habeat, ventriculus qvoqve ejus continuus ſingultibus lancinetur. Et cibi atqve antidotorum vomitionibus indeſinentibus fatigetur malum qvoqve eſt.

§. 22. *Ad Sextam confer ejusdem lib.* 4. *Aphoriſmos* 21, 37, 47, 56. Si febre oppreſſus peſtilenti mox in principio hæmorrhagiâ tentetur, vel à ſumptione alexipharmaci penitùs non ſudet, aut ſudores frigidi oboriantur, iiq; tantum frontem, collum, aut pectꝰ irrorent: vel in vigore morbi enormi diarrhæâ bilioſa vel atrabilaria, vel fluxu ventris ſanguinolento corripiatur, & ultra excretiones, exſcreationes qvoq; & urinas profundat lividas, graveolentes, plumbeas; tunc præſens inſtare exitium ægro non vanè ſuſpicandũ. §. 23. *Ad ſeptimam locus eſt proprius apud Hippocratem I. progn.* Si locꝰ in qvo fuerit bubo, vel anthrax, fuerit ulceratus, & poſtea exſiccetur, tum colorem lividũ, vel viridem protulerit, aut iridẽ circulo diverſi coloris *(juxta Foreſtũ lib 6. Obs.)* referat, mortem præſagit. Sicuti & maculæ hujusmodi coloris, vel plumbeæ & nigræ in corpore effloreſcentes idem arguunt, aut illa omnia vel planè non erumpant, vel ſubitò intro ſeſe ſubducant *V. Bernardus Gordonius de progn. partic.* 1. *p.* 1008. §. 34. *Ad octavam qvoq; refer Aphor.* 48. ſi peſte decumbentis membra externè extenuata frigore algeant, interna vero urantur, facies qve infecti Hippocratica, cadaveroſa, naribus & oculis, acutis, collapſis temporibꝰ, lingua aduſtá & nigra appareat! Tunc eundem ab extremâ Fati lineâ paucis abeſſe paſſibus veraciter pronunciandum. §. 25. Qvæ omnia *ratione generis* veriare compertum; *ratione* verò *ſubjecti*, vel *materiæ*, Diaria peſtis perhibetur lethaliſſima: nec non illa, in qva putredo ad corpus cordis pervenit, *iuxta Galen.* 3. *de præſag. ex pulſ.* ſicuti & *ratione cauſæ* peſſima cenſetur, qvæ ab aëre infecto ortum trahit. §. 25. E diverſis diverſorum qvoq; eventuum poterit aliqva conjectura capi. Qvamvis enim in latiſſimo M. diſcriminum Oceano ſemel infecti, vix digitis à morte remotis quatuor, fluctuent, & hinc indè jactentur; ad Bonæ tamen

men ſpei promontorium citiùs & faciliùs illi præſumantur appulſuri, & periculum ſuffocationis funeſtæ evaſuri, qvi adhuc ſigna fortioris naturæ, & mediocris ſaltem virium conſtantiæ, tàm qvoad corpus, qvàm qvoad animam, & ſingulas vel præcipuas modò Facultatum anim. vit. & nat. functiones intùs foriſqve exſerant; atteſtantia vigori, roborique ſuperſtiti cordis vel jam triumphanti, aut mox de expulſione veneni triumphaturo. §. 26. V. G. Qui *ad Hippocratis aphoriſticum oraculum 33. lib.* 2. mente ſibi ſemper qvàm optimè conſtent & ad oblata ſe benē habeant, neque delirio, vigiliisqve perpetuis, vel etiā lethargo, aut oblivione, & indolentia divexentur, ſenſuū plerorumque & quidem nobiliorum exercitia teneant integra, reſpirationem & vocem atque faucem liberam, pulſum æquabilem, atque cordis haud quaquam defecti indicem, appetentiam firmam, calidos largosque totius corporis ſudores, urinas laudabiles, alvumque moderatè laxam absque fluxu colliqvativo; membra deniqve exteriora à naturali ſtatu haud adeò longè recedentia habeant; illi qvò propiùs accedant huic ideæ, eò longiùs abſcedunt à periculo. §. 27. Nec adeò his officere Deo favente poteſt, ſi tumores etiam magni, aut bubones plures, carbunculiqve ſangvinei ſubitò atque confeſtim erumpant, promineantque; licet magnā veneni copiam in corpore adeſſe probent, attamen ſimul naturæ facultatisque expultricis robuſtam de veneno reportatam denotāt victoriam, qvod vix quicquam materiæ venenatæ penes principes interiores partes ſit reliqvum, à qvarum ſedibus procul illa ſit juſſa exulare. §. 28. Qvæ ipſa fiducia magis adhuc augeſcet; ſi quæ prodeunt, ægrotum allevent, cum ſymptomatum remiſſione, nec iſta iterùm evaneſcendo retrocedant; atque reliqua ſe benè habeant etiam, ut ſi neque cibi, neqve potus, multò minùs medicamenta evomantur, ſed hæc recte & tempori propinentur atq; per ſudores materia diſcutiatur. *V. Sennertus l. 4. c. 6. de febr.*

§. 35. Summatim adhuc quædam hìc deniq; obſervanda. Pejora ſemper ſigna ſunt, quæ Symptomaticè, quàm quæ Criticè accidunt; quæq; immediatè h. e. ab interioribus, quàm quæ mediatè ab exterioribus, ut bubonibus & anthracibus colliguntur; Quæq; ab apoſtematibus dextræ partis, qvàm quæ à ſiniſtris. *V. Bern. Gordon.* Si bubones pauciores, aut carbunculi plures appareant; qvàm ſi plures bubones, vel pauciores ſint carbunculi. *Sennert.* item: Quæ prognoſtica ſint immutabilia, (ut: quod omnia bona Signa debeant eſſe ſuſpecta, *Montanus.* Quod animo ſæpè linqui, pulſum intermittere ſit malum. *Hippocr. 4. Epid.* Quod pulſus langui-dus languidas vires ajat.) Quæ verò mutabilia? (ut quod intra 30. horas peſtis ferè interficiat, ſed interdum protrahatur.) *Vid. D. Cruſium l. cit.*

THEO-

THEOREMA VI. De Præſervatione.

Ubi morbus unus popularitèr graſſatus fuerit, non victûs rationem in cauſsâ eſſe, ſed quod ſpirando ducimus, manifeſtum eſt, ipſumq́ morboſam quandam excretionem planè obtinere. Eo igitur tempore his exhortationibꝰ homines ſunt admonendi, ut ne victûs qvidem rationem minimè immutent, cùm morbi cauſa minimè exiſtat. Provideant etiam, ut corpus qvàm minimè intumeſcat, ſitq́ attenuatiſsimum tùm cibos, tùm potus, quibus uti, conſveverunt, ſenſim demendo. Si qvis enim ſubitò victûs rationem immutet, ne qvid in corpore ex immutatione innovetur, periculum eſt. Sed ſolita victûs ratio ſervanda eſt, ubi nihil qvidem lædere videtur; atq́ inſuper ut aëris quàm minimum in os (corpus) influat, isq́ ut maximè peregrinus ſit providendum, tum regionum loca, in quibus morbus conſiſtit, quoad ejus fieri poterit, permutando; tùm corpora extenuando. Ita enim minimè multum ac frequentem ſpiritum homines ex neceſsitate attrahent. HIPPOCRAT.

SUMMARIUM.

Ntegreſſa theoremata, ut alia medica omnia, unicè ad Curationis prophylacticæ pariter & therapeuticæ ſcopum collimâſſe per anacephalæoſin oſtenditur. Præſervatio verò potiſſimùm hic expenditur; ejusq́ partes ex Hippocratis alleg. textu *dichotomicè referuntur & explicantur: Aliaq́ huc pertinentia ventilantur: An & ubi pyræ accenſæ jubent, quosq́ fœdi odores? cur Elixir proprietatis tantopere dilaudetur? &c.*

Ἔκθεσις.

§. 1. Quo pacto Medici finis primus & ultimus eſt Sanitas, prout ea vel integra incorruptaq; aſſervatur & à morbis præſervatur; vel labefactata priſtino vigoris gradui poſtliminiò reſervatur & inſtauratur *Galenꝰ l. de ſectis, & l. de optimâ ſectâ*: ad eundẽ modũ primaria & ſumma pars Medicinæ, tàm προφύλαξιν, quàm θεραπείαν complexa, Curatoria eſt, ad quã reliqui artis circuli qs. concentrantur. §. 2. Quæ itaque è fontibus peſtilis eſſentiæ, cauſarum, differentiarum & ſignorum præmiſſis emanârunt, ea huc tandem omnia (ſi Medici opus ad umbilicum perduci debeat) ſunt corrivanda: ſiquidem Medicus (*è Medici maximi Galeni ſententiâ*) ad curandum ſimul ſufficiat, qui ſuffecerit ad cognoſcendum. Prout praxis colophon eſt theoriæ, quam ſemper il-

la ceu fundamentum præſupponat neceſſe eſt, ſi rectè & feliciter agere ſatagat. §. 3. Quod ſi jam cognitio παθο- καὶ αἰτιολογικὴ, atque inſuper σημειωτικὴ rite conveniant, ſcopi curationem indicantes non erunt difficiles. § 4. Quis enim tam cæcutit, ut non videat ablatione cauſæ hanc peſtem tolli, *ait Henning. Scheunemannus in Paracelſia de morbo Merc. contag. p.* 64. & ob diverſas cauſas diverſa quoque remedia in ægrotis, variamque vivendi rationem in ſanis exigi? *Argenter. de cauſ. morb. lib &cap 1.* §. 5. Sicuti & *ſupra Theor.* II. *Galenus* idem intendit *ex Hippocrate* περὶ φύσιος ἀνθρώπου *f.* 229. ita quidem, ut peſti nō-naturali, vel potiùs ſupranaturali, quæ proveniat ab exhalationibus aëris ambientis, proprietate totius ſubſtantiæ agentibus & corrumpentibus, præſcripſerit mutationem regionis, & uſum pauxillæ inſpirationis; peſti autem à qualitate ſaltē corpora offendenti, ſive jam facta illa, ſive in fieri ſit, contrariis ſaltem qualitatibus in utraque curâ prophylacticâ & therapevticâ putârit obviandum. §. 6. Nec aliud affectant ſigna δια- καὶ προγνωστικὰ, quæ in eo utiq; concordant quodammodò, quod adventurum & eventurum præſentiant & prænuncient malum, & utraque ex parte prophylaxin, ex parte therapian attinent. Prout namque morbum inſtantem univerſaliter præſagiunt diagnoſtica, ſic generalia quoque præſidia ſubijciunt ſanis uſurpanda; quatenus verò idem præſtant prognoſtica, ſed particulariùs, eatenus huic vel illi homini peſtis capaciori ſpecialioribus præmonitionib9 & præmunitionib9 in tēpore ſuccurrendū eſſe jubent: Pari quoq; Ratione remediorū qualitas ab indicantibus morbi præſentis qualitatem petenda & morbidis applicanda venit. *Galen. XI. M. M. & Argenterius l. 2. de offic. Medici c. 15.* §. 7. Qvibus fundamentis jactis, pro viribus noſtris nunc exſtruemus & imponemus iis medica mœnia. Si namque diligens ſanitatis Curatio ſit gemina, vel præſentis per ſalubris victûs rationem conſervatoria, & à morbis minantibus ac imminentibus præſervatoria, vel illius abſentis per auxilia medicinarum à morbis præſentibus reparatoria: utraque ſecundùm indicationem cauſſarum & ſignorum ſigillatim inſtituenda, quamvis in quibusdam ambæ conveniant. §. 8. Quemadmodum & *Avicenna lib. tract. & c. IV. fen.* 1. Rectificationis peſtilentiæ partem eſſe voluit circa ſanos, partē circa ægros & ſanos. Illius intentionem, ait, ut exſiccetur aër, & fiat boni odoris, & prohibeatur ejus putredo, quacunq; re poſſit: Hujus verò eundem ſcopum eſſe, niſi quod fortior debeat fieri exſiccatio

cati o

cario, indeque ſuffumigationum multiplicatio. §. 9. Sanorum autem nunc quidem cura ſecundum cauſas procatarcticas & ſigna diagnoſtica ſuo prærogativæ jure erit præmittenda. Cùm faciliùs videatur peſtem etiam blandientem non recipere, quam ſemel receptam iterum expellere. *Turpiùs ejicitur, quàm non admittitur Hoſtis*, ſub hoſpitis & amici vultu ſe nobis cum aere familiari, & almis alimentis fraudulenter inſinuans. §. 10. *Divinus igitur & Herculi compar HIPPOCRATES loc. cit. de nat. hom.* undè *propoſitum hoc Theorema* integrè deductum; totam illam præſervandi rationem ſufficienter poſteris revelaturus, his eam videtur cancellis includere voluiſſe.

§. 11. PRÆSERVATIO duabus abſolvitur partibus: una eſt *externa*, altera *interna*. Sed *Externa* ſpectat præſidia *vel remota*, cujusmodi eſt locorum inſalubrium, ſi fieri poſſit, ac deceat, cum ſalubribus permutatio. (Χρὴ τῶν χωρίων τὺς τόπυς μεταβάλλειν, ἐς δύναμιν, ἐν οἷσιν ἂν ἡ νῦσος καθεστήκῃ.) *vel propinqua*, ut eſt Aëris per odores peregrinos correctio, & ejusdem pauxilla attractio, ne ſi copioſus inſpiretur, virus quoq; copioſum unà influat. (τῦ δὲ πνεύματος ὅκως ἐλαχίστη ἡ ῥεῦσις ἐς τὸ σόμα (καὶ σῶμα) ἐσίοι, καὶ ὡς ξενοτάτη ἔσαι προμηθέεσθαι) §. 12. *Pars Interna* præſervationis perficitur remediis, *Diæta & Pharmaciâ*. *Illa* debet eſſe *vel ſenſim temperatiſſima*, (τότε σῶμα ὁρᾶν ὅκως ἔσαι ὡς ἀογκότατον καὶ ἀσθενέστατον· τῶν σιτίων τε ἀφαιρέοντα, καὶ τῶν ποτῶν, οἷσιν εἰώθει χρέεσθαι κατ' ὀλίγον) *vel conſuetudini congrua*, ſi illa non ſit peſſima, retinenda, eò quod ſi quis citò diætam permutet, periculum ſit etiam ab hujusmodi innovatione aliquid in corpore novatum iri. (ἢν γὰρ μεταβάλλῃ ταχέως τὴν δίαιταν, κίνδυνος, καὶ ἀπὸ τῆς μεταβολῆς νεώτερόν τι γίνεσθαι ἐν τῷ σώματι. ἀλλὰ χρὴ τοῖσι μὲν διαιτήμασιν οὕτω χρέεσθαι, ὅτε γε φαίνονται μηδὲν ἀδικέοντα τὸν ἄνθρωπον.) §. 13. *Hæc Pharmacia ſc.* conſiſtit *in Purgantibus & Alexipharmacis*. Iſta *priora* innuit *Hippocrates*, dum corpora requirit quàm minimæ molis, & attenuatiſſima; (σώματα λεπτύνοντα, ἀογκότατα, καὶ ἀσθενέστατα.) Qualia non tàm alimentis ſubtractis, quàm medicamentis evacuantibus uſurpatis exiſtere ſolent. Ad *poſteriora* autem oculum digitumq; direxiſſe videtur eo loco, cùm aërem νοσηρήν τινα ἀπόκρισιν vult penitùs obtinere, qvod *Galenus* hîc exponat ἀναθυμίασιν ἰδιότητι μᾶλλον ὅλης τῆς οὐσίας, οὐχ ἁπλῇ ποιότητι λυμαινομένην τοῖς σώμασι. uti huc allegat *Anutius Voeſius*. Ergo ſimilibus quoq; remediis, proprietate totius Subſtantiæ morbidæ exhalationi vel excretioni illi, adeoq; peſtifero veneno reſiſtentibus viciſſim vel in eorum defectu communibus alexiteriis, cardiacisq; medicinis polychreſtis utendum erit.

§. 14. Quæ omnia duos ſcopos communiter concernere quidam volunt: 1. Ut cauſæ illæ, quæ peſtem inducere valent, removeantur. 2 Ut vis veneni infringatur, corporaque ad id ſuſcipiendum minus apta reddantur: de poſteriore præſervationis internæ parte, ceu magis medicâ ſpecialiùs eſt agendum, cùm de priore externorum præſidiorum *in priore quoq; Diſput. Philol. noſtrâ* nonnihil actum; ut *Theoremate VIII.* quatenus fuga arripi & approbari poſſit, & *Theor.*

IX. Politica remedia poſt Theologica tacta ſunt: *Theorem. verò X.* quomodo aër ignibus, quibus per ſe vis inſit medica, apud omnes gentes conſueverit emendari. Sed cautione tamen opus eſt medicâ, quam iſthic omiſſam hîc apponimus. §. 15. *Droëtus in conſilio de peſtilentiá*: ligna odorifera & herbas ignibus injectas non parum ad purgandum quoque aërem conferre dicit; ſed udo ſaltem, nubilô aut frigido cœlo. Nam caleſcens aër celeriùs & promtiùs in noſtra corpora penetrat; & alienâ qualitate faciliùs imbuitur: *ut annotavit Avicennas l. 1. cap: de tempeſtatum varietate.* Curandum eſt igitur, ne incaleſcat vehementiùs, aſperſione oxycrati, aceti roſati, acoro vulgari & ſimilibus ſtratis. §. 16. Cui ſubſcribit *David Cruſius, in theatro Hermetico-Hippocratico p. 113. l. 1.* præſervatio propinqua conſiſtit in aëris correctione, & membrorum ſpiritualium inunctione. Illa à quibusdam indifferenter fit per lignorum accenſionem, ſed minus rectè. Nam ignis ratione caliditatis venenum reddit ſubtilius, ſpiritualius & ad penetrandum aptius. Quod & exindè videre eſt, quod peſtis ſæpiſſimè tempeſtate maximè ſerenâ maximas edat ſtrages. Poſt diſtingvit inter venenum adveniens & præſens: illud exemplo *Hippocratis* per ignis calorem poſſe ſubmoveri, utpote ſubtiliatum in auras evaneſcere: hoc verò minimè, quod ſubtilius redditum proximum quemque pro ſpirituali ſuâ naturâ apprehendat & ſternat. §. 17. Sed nos meliorem diſtinctionem putamus illam eſſe, quam è *Plinio ult. Theor. ſect. 26 præced. diſput.* attulimus, quæ eſt inter peſtē à Solis obſcuratione, nebuloſaque putredine exortam, & udo tempore regnantem, vel à nimio fervore exardeſcentem. Illi ignes omninò erunt convenientes, huic minùs, niſi fortaſſis ignitis lateribus, & appropriato aceto extinctis fumum excitare velimus. §. 18. Igni confinis machinarum fulminalium in crepuſculis ſæpiùs iterata exploſio, ad aëris validam purificationem & veneni diſcuſſionem apta quoque exiſtimatur; non ſolùm ratione vehementis commotionis & ad diſtans remotionis, ſed & quod pulvis tormentarius ob ſulphur & nitrum maximam vim aërem alterandi habeat. *V. Petr. Salius de febr. peſt. c. 20. Lemnius 2. de occult. nat. mir. c. 10. Evvichius l. 1. de off. mag. c. 8.* §. 19. Præter fumum autem pyrij pulveris milites alium quoque ſalubriorem invexerunt ex polline Tobacci (quæ herba *Indis Uppovvock, Braſilianis petum, herba Reginæ Luſitanis, Nicotiana Gallis; Cohobba Petro Martyri & C-*

Sca-

Sal. aliis aliter dicta) per tubulos accenſo; qvi præterquàm aërem quod repurget, pituitam craſſasque humorum ſuperfluitates ex capite & ventriculo elicit, corporis meatus aperit, ab obſtructionibus & putredine corpora præſervat, vel etiam liberat. Verùm in illius uſu cautio hæc adhibenda, quæ in aceto, ut ſiccâ admodum cerebri conſtitutione præditi, quique continuis vigiliis excruciantur, aut parcè adhibeant, vel planè abſtineant. Habet enim vim ſiccandi & ſomnum pellendi. *D. Ellenberg. diſp. de purg.* §.20. An igitur *Reyſingio & aliis* pollex premendus, qui fœtidis potiùs, quàm odoratis ſuffitibus aërem peſtilem ducunt emundandum? Quod abſolutè nec ajendum, nec negandum, ſed diſtinguendum ſuaſerim. Nam ſicuti illis, qui delicatæ vitæ & odoribus ſuavibus adſveti, non conſulendum, ut repentinâ in contrarium mutatione, quæ violenta fertur, vaporibus ſuffiantur graveolentibus, qui cùm illos inſolentiâ ſuâ vel maximè offendant, malignitatem citiùs gignant, quàm averruncent. Sic vice verſâ illis, qui omni fœtori aſſveverunt, vapores iſti non ſunt abrogandi. Inveniuntur homines, qui cùm myropolia prætereant, nares obthurare cogantur, ſordibus verò reficiantur; hinc Scythas, homines impuros fortaſſe juverit canium feliumq; interfectorum putridus odor; (*Alex. Benedict. de peſte c. 6.*) aliis cornua, vel retrimenta coriacea aduſta, his hircus olidus, aliis alia fœtida, multis opificium ſuum ſordidum peſtem defenderit. E. G. Coriarii, & qui cloacarum purgamenta expurgant, ut & qui in noſocomio ægrotantibus miniſtrant, quique alia ſordida tractant, nec non lue Gallicâ infecti raro peſte inficiuntur. Illi enim vel omni graveolentiæ, & aëris inquinamentis aſſveverunt, vel putor illorum peſtilentem aërem ſuperat & obtundit, usque adeò, ne percipiatur, nec intra caſas eorū admittatur, atq; ita venenum veneno fit alexiterium, unumque alterum debellat ac depellit. §.21. Sed benè educatorum ſpiritus bonis potius odoribus, ad cor & cerebrum reficiendum, oblectentur, & iccircò ijs vera alexipharmaca tàm antiquàm Sympathetica veneno perſcribenda, h. e. quæ vel vi ſpecificâ agant, vel magneticâ. Illa quæ totius eſſentiæ proprietate veneno contraria ſunt, ut Angelica, benedictus carduus, Ruta, ſcordiū, Zedoar &c. Hæc quæ ob ſimilitudinem idem ad ſe pertrahunt, ſunt arſenicum, Scorpiones. Utrinque olea & balſami fiunt quorum hæc extrinſecus venis pulſatilibus, arteriis ſc. temporibus, regione cordis, & na-

 ribus

ribus inunguntur, illa partim etiam intrò aſſumi poſſunt non minùs, atq; Bezoar, unicornu & CC. atque Salia ex ſuperioribus vegetabilibus confecta, quibus & eſſentia ſerpentum, & pulvis ejus à quibusdam accenſetur. §. 22. Alexipharmacis autem ſuccenturianda quæ propriam quoque præſervandi famam hic retulerunt, ut quæ totâ ſuâ naturâ putredini ſunt inimica, quâ vel defuncta corpora ab eâdem vindicent; qualia *Nicodemus* ad J. CHRISTI funerationem centenario pondere attuliſſe in ſacrâ paſſionis ſalutiferæ hiſtoriâ *apud Evangeliſtam Virginem c. XIX. v. 39.* legitur. Myrrha ſc. & Aloë, è quibus Croco, ad vires recreandas, admiſtis fit medicamen, de quo ut maximè proficuo, vel, uti cum Interprete loquar, juvativo quotidie peſtis tempore, circiter ʒj. aſſumere præcepit *Avicenna lib. tract. & cap. IV. tranſitionis 1. Vid. etiam Paulus l. 2. c. 36.* Sed *Hollerius & alii* ſaltem hebdomatim *pilulis Ruffi* itentidem compoſitis utendum ducunt, ad excrementa repurganda; aſt non in gravidis §. 23. *Theophraſtus* item *Paracelſus* easdem ſpecies eundem in finem commendat, niſi quod terræ verum gummi illud, & nativo præſtantiorem balſamum, SULPHUR iſtis velit præfigi, ceu ignem inviſibilem, qui omnes abſumat morbos, omnem putredinem, omnemque peſtem & apoſtemata avertat & prohibeat Undè Paracelſiſtæ *Elixir* illud ſuum *proprietatis* qs. formalis ſeu ſpecificæ, quâ ut à totâ ſubſtantiâ ſe morbis opponat tantoperè commendant, utpote quod illa omnia ingrediantur. Quo nomine miras quoque vires ſuffimento trochiſcorum è fl. Sulph. & myrrhæ an. j unc. & balſamo Peruviano q. s. confectorum tribuit *Ang. Sala in tern. Bez.* §. 24. Hujusmodi multa congeruntur etiam ad Theriacam conficiendam, uti non minus, quàm *pyræ aromaticæ Hippocratis extra* peſtilentem aerem diſcuſſerint; ita *ignis hic purgatorius Galeni intrà* corpus præſumentes ipſum in peſtili aeris ſtatu neutiquam malo corripi ſinat; correptis autem medeatur, malitiam inſpirati aeris alterans, nec ipſam amplius graſſari permittens. *Gal. de Ther. ad Piſon.* Ubi tamen per æſtatem & calidiſſimis naturis, uti pueris & ætate florentibus exhibere minimè dicit conſultum. Undè velut alimento uſus eſt hoc medicamento *Marcus Aurelius Imp.* ætate inclinante, qui primus ipſius exiſtimationem fidemque auxit. Qvocirca & *Avicenna loc. cit. inquit.* De illis, quibus è peſte fit evaſio, eſt adminiſtratio Theriacæ, & Mithridatii ante eam cum reliquo regimine bono.

THEO-

THEOREMA VII. De Curatione.

Quò celeriùs ejuſmodi tempeſtates corripiunt, eò maturiùs auxilia etiam cum quâdam temeritate rapienda ſunt. Non facilè ſangvinem mittere, aut alvum ducere, non cruciare vigiliâ faméve aut nimiâ ſiti, convenit. Vomitus poſt febrē eliciendus, & ſi pituita in ſtomacho coijt, etiam cogendus eſt: deindè dandus cibus ex leviſſimis: tum is dormiat. Fereq́; poſt longam ſitim & vigiliam poſt multam ſatietatem, poſt infractum calorem, plenus ſomnus venit, per quem ingens ſudor effunditur. Idq́; præſentiſſimum auxilium eſt. AURELIUS C. CELSUS lib. III. c. VII.

SUMMARIUM.

Convenientia & diſcrepantia præſervationis & curationis docetur: hujus ſcopi è Pharmaciâ, Chirurgiâ & Diætâ ſtringuntur, & ſingula diriguntur ad finem.

§. 1. Jam verò Epidemiæ peſtilis natura fert, ut obvium quemque furiata feriat, paucos itaque ſalvat præſervatio, quā jam vidimꝰ, videamꝰ quoq́; paucis ſtrictè acceptam à ferâ hac admorſorū curationem.

§. 2. Utramq́; in pluribus quidē coincidere quoad indicationes, antea probavimus. Veneno enim hîc quoque reſiſtendum, viresque conſervandæ. Quo minus mirum erit, ſi chartâ, & ob morbum tempore excluſi minùs de Therapevticis, quàm de Prophylacticis dixerimus. Quod hæc quæ affectis ægris, etiam perfectis infectis conveniant: eoque felicior ſucceſſus hîc ſperandus, ſi illinc cacochymia pharmaciâ, plethora quoque chirurgiâ priùs correctæ ſenſim fuerint.

§. 3. In eo autem ambæ, *authoritate quidem Galeni l. 2. de antid. c. 2.* differunt, quod non easdem vires obtineant ipſæ antidoti poſt noxam veneni, & ante eam aſſumptæ. Nam quæ ipſarum quantitas, cum præſumuntur ſufficit; ut hominem illæſum cuſtodiat; ea quadruplò aut quincuplo aucta, cum poſt venenū datur, auxilio eſt: idque non ſemel quotidiè, ſed bis. §. 4. Quâ de cauſa quoq́; forte gliſcente indies magis peſte, & ubi eædem antidoti ſæpiùs uſurpatæ, harum pondus etiam in præſervando eſſet ſenſim intendendū. §. 5. Ita *Pilulas Ruffi* quarū doſis communis eſt j. drachm, æ antequàm prehenderit aliquē peſtis, minore quantitate, ſed majore dandas, cum jam invaſerit, ſvadet *Ant. Valetius in ſcholiis ad Holler. de peſte pag. 74. adduq́; pag.* 75. majore vi, ut morbus depellatur quàm ut precaveatur opus eſſe.

§. 6. Quo

§. 6. Qui vero peſtilentes febres curari debeant, id *Podalirium & Machaona vix* ignoraſſe *Latinorum Hippocrates.* C. C E L S U S *proœmio ſtatim l. 1.* qui *peculiari cap. VII. l.* III. Canonas C U R A T I O N I S convaſavit *partim generales, partim ſpeciales in Theor. hoc VII. expreſſos.* §. 7. Præcepta *generalia ſunt*: 1. Febrim quidem eſſe peſtilentiam, ſed hujus caſum aliam & propriam deſiderare animadverſionem: nec enim hanc, ut febres, fame vel abſtinentiâ, aut purgantibus, talibusq; medicamentis expelli. 2. Rapido & rabido morbo, ſeu tempeſtati veriùs, efficacia auxilia, vel temerè arripienda. 3. Robur virium eſſe expendendum, & ex toto non ſic pueros, ut viros, curari oportere. 4. Ut in alio morborum genere, ita & in his agendum, ſed parciùs. §. 8. *Specialiter* autem totam mali curam redegit ad triplicem materiam medicam: 1. *Pharmaceuticam*, 2. *Chirurgicam*, 3. *Diæteticam.* Atq; illam *primam* iterum ternario complexus eſt aliô, ut vel ἄνω, vel κάτω educeret ſentinam, vel etiam τοῖς διαφορητικοῖς: h. e. vel *vomitu pectus purgaret*, vel *alvum cieret*, aut *ſudore ingenti præſentiſſimum remedium afferret.* §. 9. Roborato igitur corde ut & principibus membris reliquis, *per alexipharmaca, & alterantia quoq;*, *quod omnium primum eſt*, Natura *quò viam affectat*, juvetur. Ut ſi principiô nauſea, & ad vomendum proclivitas, ventriculiq; morſus adeſt, magnam pravorum humorum copiam inibi circa vias communes ſtabulari dignoſcimus: undè *vomitus* inclinata primâ ſtatim acceſſione eliciendus, qui ne ſit laborioſus, *juſculum pulli gallin.* unâ aut 2. horis poſt ſumptum vomitorium ſuperbibatur, ut ab hoc in capacitatem ventriculi pellecti pravi humores cum illo rejiciantur. *V. Droëtus, Horſt. Matthiol. Croll.* §. 10. Quidam tamen vomitum non exigunt, *ait Celſus*, Si nec tum vomendi deſiderium, nec aliâs quoq; fit; quin *nec alvus quoq; facilè ducenda*, niſi in progreſſu, & ſi corpus humoribus pravis ſcateat, peſtisve ab interno humorum vitio dependeat, tùm enim *benedicta* exhibeantur. §. 11. Sed cùm plus valeat facultas venefica ad indicandum, quàm cruditas ad prohibendum; de SUDORIFERIS *alexiteriis præcipuè cogitandum*, quibus etiam primas tribuiſſe videtur *Celſus.* Ut eôdem pacto, quo venenum afflatum eſt, iterum diffletur. Tot autem & tanta apud *Sennertum, Unzerum, Bruele, Palmarium, Hollerium*, & in omnium ferè urbium antidotariis offeruntur, ut non tàm lectu, quàm delectu opus ſit. §. 12. Cùm autem Natura, vel ſola ſtatim, vel pharmacis adjuta paulò poſt venenoſa protrudat ulcera (*ut loquitur Celſus*) h. eſt apoſtemata, carbunc. &c. *Chirurgiâ* itaque opus eſt, ad iſta perſananda; atque adeò quoque cum nihil protuberat, eâ opus eſt, ut *veſicantia*, vel *cucurbitulæ* calo[illegible]ore, vi vacui, & ſubſtantiæ ſimilitudine venenum ab internis partibus ad externas avertant. *Quà de re conſulantur Parac. Joan. de Vigo, Paræus, Holler. Tragaultius* §. 13. Sangvinem mittere, ſi vires ſinant, (primis 6. horis, vel potius in præſerv.) optimum ducit *Celſus*; Sed ob diſcrimen indè metuendum paulò poſt revocat. *Cauſæ V. apud Unzerum, Bartholin. Lang.. Quercet. &c. contra Botallum.* §. 14. *Diæta* deniqve ſupra quoque in præſervatione tacta ſub reliquo religimine bono, commoderatarum 6. rerum non-naturalium vulgò, ſed malè ita dictarum. *Celſus* cibum dari mandat ex leviſſimis, & ut inter oportunam abſtinentiam ciboſq; oportunos æger nutriatur, neq; fame, aut ſiti, vigiliâve crucietur; multam potiùs ſuadet ſatietatem poſt infractum calorem: cujus rei ſucceſſum laudant *Galen.* 3. *Epid. & Avicenna*: Qui intinctus ex acidis commendat. In potu *noſter* vult aquam nos cum hordeo benè coctam, vel potius cerev. defecatam, vinum ille quandoque meracius, nos cum aqu. Bez. dilutius. Omnia v. cum Deo, à quo ſolo proſper eſt Curationis

F I N I S.